

806 (54)

K34/82

$\frac{1}{70}$ $\frac{b}{b}$
K34/82

Custom connected
with Chiefs

H.M. Mohlabe,
Bethany Mission,
P.O. Trichardtsdal
2-1-1948.

2b

Kgoši.

1 Dikgôrô tšewe e lego beng ba lefase, ke Mohlabe, ba latedi ba gagwe ke Mašumu, ka morago ke Pôpêla le Masete. Ke bôna bawe ba rego ge ba bolêla kgôrông batho batheeletša, ge kgoši e bolêla molaô wa setšhaba, yaba bôna a ba kwane le molaô owe, ke moka molaô o ka sake wa tsena setšhabeng, empa bôna ge ba ka dumela ga gona motho yowe a ka ganago.

Kgôrô tše nne tše ke kgôrô tša teng etee, ka moka ke ditlogolo tša Segopane, gobyalo ka baga Morena Mašišimale Šaai yowe lehono a lego Phalaborwa. Ka moka ga bôna ba bina Flou. Ba e kana ka gore ke bôna Marôba, byalo ka ge ba Makhutšwi ke Maripa theko.

2 Mašumu ke ra mothwana ka baka la gore o na le batho ba bantšhi, batho ba ba tšwago ba faletše ba tsêna ka yêna. Taba ya bobedi ke mogolo wa Mohlabe, byale Mohlabe a tšea le gatô la mogolwane ka baka la pula, ka gobane o be a ekwa sewe go bolêlago papagwe. Mogolwane a na le mereba.

Pôpêla ke makgolo wa dikgoši. Mašumu le Pôpêla ba dula mmotong wa Mabotana. O be a laola batho ba ba dulago Šaleng, Mahlomelong le kgôrông ke noka e e nago ka polaseng ya Strasburg gammôgô le batho ba ba dulang polaseng ya Metz le Lorraine. Motho yo mongwe le yo mongwe o be a feta ga Mašumu a kgônê a mciša ka Mošate. Yêna Mašumu ka noši a bôna gore o na le batho ba bantšhi, ka mmotong wa ka Šaleng a beya Šaai gore a lebelele batho ba ka ntshe. Mmotong wa Mahlomelong a beya Lokweng, polaseng ya Metz le Lorraine a beya Šaai.

Batho bawe a ba beilego, ke batho bawe ba gore ge ba fihla mo ba fihla baha le setšhaba. Legôna a no beya motho yo a mokgahlago, a wa, o x a ya a fihla a botšiša kgoši ya bôna gore

3

ke mang? gware bōna ka noši ba bolāla gore ke mokete. O wa thoma a bolāla le kgoši, byalo kgoši ya re go lokile, fēla o swanetše go tsibiša beng ba kgōrō, ke moka ba bitšwa ba tsibišwa taba e. Ge ka moka bōna ba dumelane nayō. Bōna batho bawe a ba beilego, ge ditaba dibašitile ba swanetše go difitišetša ga Mašumu, byalo le yēna Mašumu ge dika mošita difetēla ga Mohlabe byalo ge Mohlabe dika mošita difetēla Makhutšwi.

Masete ke motseta wa ka Mošate, le go rumiwa go rumiwa yēna, byalo ka ge ditaba tša ga Mohlabe bogologolo ge dibašitile e be ba diiša Maroteng, e seng Makhutšwi, ka gobane e be e le ba fiti e se ba dudī ba mo, le gōna e be ba sa bušane nabō, e be ba buša ke ba Maroteng. Ge ditaba diile tša šita kgōrōng ya ga Mohlabe, Mašumu le Masete e be ba iša molato Maroteng, ke moka ba Maroteng ba kgone ba a mogēla ditaba.

4

Mohlabe o be a lebeletše naga ka moka ya gešu byalo ka ge bo ramothwana e be ba legōna, yēna o be a lebeletše ba kgaufsi naē.

Mmotong wa Matlapaneng e be e le Phašuku Mohlabe yowe a goba a bušu Masete le Pōpēla le Makōkōrōpō ge bana le melato e be baeya ga gagwe. E re ge dimošitile a kgone a eya b ka Mošate, go bega batho bawe ba fapanego.

Dikgōrō tšewe tša goba dileka fase ga Mašumu ke tšena, Mongale, Moyene, Sebaše, Raganya, Tselane, Byane, Malesa, Nkwane, Mašilu, Mogofe le Morema.

Dikgōrō tša ba ba lego ka fase ga Šaai yowe a go beya ke Mašumu ke tšena: Šokane, Magomane, Selematsela, Sekgobēla le Mafogo.

Lokweng dikgōrō tše a goba a dilebeletše ke tše: Makgopa, Sebatana, Mōla, Lebōne, Mokgahla le Maletō.

Šaai wa dipolaseng o be a bušu kgōrō ya ga Malatši, Sekgobēla, Malale le Lewele.

5

Dikgōrō tšewe tša goba dika fase ga Phašuku Mohlabe ke tšena: Masete, Pōpēla, Makōkōrōpō, Mabakane, Sekgoka, Lewele, Thobetšane, Mahlakwana, Soodi, Morei le Mathake.

Kgôrô tšena Mohlabe, Mašumu, Pôpêla, Masete Šaai, Mabakane, Sebaše, Mahlakwana le Môla ba bina ^tFlou. Tše dikgôrô tše, Mongale Raganya, Lebône Mokgahla, Sekgoka le Soodi ba bina kgomo (nare).

Tšena dikgôrô tše Moyene, Šokane le Sebatane ba bina ⁿNku. Tšena dikgôrô tše, Lekweng, Lewele, Mašilu Byane le Nkwane ba bina ^pPhuti. Tšena dikgôrô tše Morei Tselane le Selematsala ba bina ^tTau, le Thekwane. Thobetšane le Mathake le Makgopa ba bina ⁿNoko. Malale o bina kgomo. Magomane o bina phala, empa mong e be ba bina ^mMarabe byalo ba ile go fihla mo bare ba bina phala.

6 Mongale ke kgôrô e kgolo ^gkgôrông ya Mašumu, go byalo ka Raganya ^gkgôrông ya Phašuku Mohlabe. Ke bôna bawe ba ba romago, ge motho a na le molato ba monyaka ^gkgôrông. Kgôrông ya ga Šaai yo mogolo yowe a fetago batho ba bangwê ke Šokane ke yêna morumiwa wa kgôrô ya ga Šaai. Kgôrông ya ga Lokweng morumiwa wa ntshe ke makgopa. Kuwa dipolaseng le tia kôma ke Lemetšane Malatši.

Bôna bo ra mothwana bawe ba ngodilwe go ka mogôdimo, sedibeng sa bôna ke ga Mohlabe, bôna ba tibile ditate gore manaba a seke a tsena naga, ke bôna bawe ba swanetšego go hlabêla kgoši mokgôši.

Makôkôrôpô modiro wa gagwe ke go letša phalafala, molitši wa phalafala ke mohlaluši wa ditaba ke yêna yowe a hlalošetšago banna sewe a ba bitšetšago. Ge go ka šma motho yo mongwê a re ke a hlaloša o kwa banna bare a rekwe o re thiba ditsebe, bara gore mong yowe a swanetšego go bolêla o gôna.

7

Leina la Kgoši le Lekgotla le
Bakgomana le Dikgošana.

Kgoši ke mohumagadi Marebole ngwana Pôpêla yowe a ilego a tšeiwa a ya ga rakgadi wa gago Mamoko, ke yêna motho yo a tswalago dikgoši ^gkgôrông ya ga Mohlabe. Marebole o ile a tšea ke Makgwapeng Mohlabe, ka lapeng la ^mMošate e be gosena ngwana.

Makgwape ke motlogolo wa ga Morei, ke yêna yowe a goba a swanetše go šala a tswere kgôrô, le mohumagadi o be a swanetše godula naê.

8 Makgwapeng kgoši ya ga Mohlabe, a tlaêla, a thôma go kitima le dinaga ka moka a tšama a bina dikoša, koša ya gagwe e kgolo ke e, Makgwapeng a re kokoulane, Makgwapeng a re kokoulane ke moka batho le bôna ba moepella ka ôna mokgwa owe. Yêna a swere dithoka (mapara) ke moka a bina a tiantšha ôna. E be ba morufa ka ditloo le mabêlé. Ge peu e lekgaufsi le gotšwa e be a boya gae, a fihle a re ntšha peu, ke moka bantšhe a gome a tloge.

Moratho wa gagwe e le Ntšhobyane byalo ba re a ka seke a dula setulong ka baka la gore mogolo wa gagwe o saphela, go kaone gore yêna Mohumagadi a dule ka noši, ke a dula ka noši.

Bakgômana baka Mošate ke Lee, ke ngwana wa Mamotetwa, ngwana Mašumu a tšere ke yêna Mohumagadi. Phašuku mmagwe ke Mamorei ngwana Morei a tšere ke Makgwapeng, le Pute mmagwe ke Mokgadi, ngwana Mašumu, o be a tšere ke Mohumagadi Marebole.

9 Kgošana ke Mamogagare Mašumu, maina a batseta ke, Matšeke Masete, Modiše, Masete, Sebatane Masete le Masefane Masete, le Mamotetwa le Mašumu, fêla Mašumu e be ba sa modumele gore a ka ôka kgoši, goba go e fa tša goja ka gobane e be ba gopola gore a ka bolaya kgoši, ka gore o tseba gore mogolo ke yêna. Mabatla Maseôkôma le yêna e sale yêna Mašumu. Dikgôrô tša maina a batho ba e be ba dula motse ka o tee le kgoši kowa Ntwaneng, noka balenwa Morula, ba ga Masete ba dutše ka nga ya Leboya, Mašumu a dutše ka nga ya borwa, motse wa Mošate o le gare. Masete o be a enwa Serobeng. Ba Makhutšwi ge ba fihla ba dumédiša ka Masete, byalo Masete a iša maduma a bôna Mošate, byalo ba Mošate ba a mogêla maduma e le gore o thomile a tsena ga Phašuku. Kgoši ya re a ba tshele ba yo dula nokeng ya seduma, ke moka ba tshela ba nwa Seduma. Ba ga Mametša ba fihla ba tsena ka Mašumu, byalo kgoši ya re go Mašumu ba botše ba yo dula nokeng ya Sedukwi, ke moka ba ya ba dula gôna.

Dikgôrô tše pedi tše ba Makhutšwi le ba ga Mametša e be ba sa tsene ka kgôrông ya ga Mohlabe, ge gôna le se ba nyakago go

10

se bolêla e be ba botša batho bawe ba go tsena ka bôna. Go fihlêla batlilo laêla ba tloga mo nageng ya ga Mohlabe, Mametša a e ya Matloumeng, Banareng ba e ya Nareng, byalo kgoši ya bôna ya bolaya ke mahlô ge ba fihla nokeng e ngwê e kgolo. Byalo kgoši ya romêla Pampanyane gore sepela o tsibiše Mohlabe ka mono ke bolaya ke mahlô, Mohlabe a re go lokile a ba khutšiše kgoši ewe ya mahlô.

Maina a batho ba bangodilego ka godimo ke lona lekgotla la ga Mohlabe, Šaaí, le Lokweng le bôna ba ba gôna ge go a hlolwa ditaba, mowe ba sa tsenego ke ge ba rêra ditaba tša lefase.

Kgoši, boetswarô bya batho go Kgoši.

Kgoši ke tau e a boifiša, byalo ka gorialo mowe, batho ba motšhaba, ge kgoši e bitša monna goba mokgalabye o swanetše gore tama, ke moka a mmotša taba, ke moka motho a fêla a re, thobêla, o dikwile, a re ke dikwile Morena, ke moka a kitima a ya a dira sewe kgoši e molaetšego gore a yo se dira, ge a fihla o swanetše go kwatama fase ka khuru, a bolêlé gore modiro o la ke c feditše morena, ke moka e re go lokile ngwanaka.

11

Kgoši a ena mogwera, mokgalabye le bakgekolo ka moka e noba bahlankana le banenyana ka tšatši le a kwatile, mohlang a thabile gôna wa ba hlompha ka gore bomma le bopapa. Tšatši lewe o tla hwetšana batho ba dulegile ga botse. Le ge ba bolêla naê ka poifo, empa tšatši lewe o tla hwetšana ba leka go tšea dikgang le yêna a bile a tšea nabo magang ba sega.

Ge a tlogile mowe a dutšego nabo, ke moka, ba šala ~~ka~~ ba mmolêla ka gore lehono kgoši diile mogong, o thabile. E ka nkabe a nofêla a e ba byalo. Motho a re la go khulela o ôrêle, mola e be gona le tša goja, nkabe re tlaja, re ra byalwa.

Ge a dutši nabo, ba no bolêla, fêla ba sa fele ba molebella, ba no fela ba diô mogêrula ka leihlô, ke moka ba fêla ba lebella fase.

12

Mohumagadi Marebole yowe mong meng, monna wa gagwe e bego e le Mabyale, Makgwapeng e be a šetše a šegetše. Kgoši ena ya mosadi e be e le šoro mowe banna ba mo nageng e, ba goba

ba sa motlwaele, a no dula a homotše. Basadi ge baeya go yēna ba wa ka dikhuru ba satla lekgole, ke moka ba fihle bawe ka lesome la matšetšeé, ke moka a bolélé sewe a sebolélago a re morena, taba e re, ke moka a re ke dikwele. Banna le bōna bare go fihla ke moka a fihle a kwatame ka khuru ka e tee, ya letsōgō la goja ke moka a re morena, a re motubatse, ke moka a bolélé sewe a sebolélago, ke moka a tloge. Ge motho a tloga ntshe o ka ba ware o tshabella phuti, o tla kgona a dira mošito kowa a tlogile.

13 Kgoši yēna o be o ka seke wa hwetšana a tšere magang le batho, goba go sega nabo, byalo kgoši ya mohuta o o ka seke wa kgona go motlwaála. Kgoši yēna e be e le moopa, ka baka la pōifišō ya gagwe, a gwaka gwa/ba le motho le ka o tee, yowe a ilego a dula naé. O bile a tla a šegélwa ke kgoši ya Makhutšwi Timamogolo. E be gosena motho wa monna yowe a ka bolélago kgōrōng ya ga Mohlabe kabaka la gore Makgwapeng e be e le setlaéla, ba mmōna gatee mo ngwageng, ge a tlilo ba botša gore peu a e tšwe. Mohlang owe Morena Makgwapeng a tlile meetlwa ka moka e a kgoléga, kgoši ya Makhutšwi Tima-Mogolo tsela e thibala, o tlare go kwa gore o tlogile a kgōna a e tla. Morena Makgwapeng o be a tia ge a ka boléla taba batho ba seke ba e šala morago, ba swanetše go dira ka mokgwa owe a o bolélago, e tlare ge a tlogile ke moka ba šala ba lesetša.

Ga Mohumagadi o be a mohlompha byalo ka batho ba bangwé, o be a re ge a boléla naé a re, mma ke re peu a etšwe, ke moka Mohumagadi a re dia kwala mogatšaka. Ke moka a re ke a tloga ko boya mo mere e hloga.

14 Gore batho ba tšhaba kgoši o ka ba bōna ge ba enwa byalwa, ke gore ba ka kola byalwa ba bea kgorong, goba ka lapeng la mong wa byalwa. Motšhedi wa byōna o tla thōma a tšhella batho pele ke moka kwa batho ba e netše ka moka, byalo, motšhedi wa byalwa o tla kga ka segō, a fihla a kwatama pele ga kgoši, a mofa byalwa a nwa. Ge a enwa o tla kwa ba boka kgoši wa kwa ba re, thobéla a difologélé madibeng a botšona, thobéla wena tau ya go gola re lebeletše, morena t^tlou, thobéla, ke moka ba dira byalo byalo.

Ge kgoši enwa, ga go motho yowe a swanetšego gore a nwe yowe a goba a swere segô o swanetše go sebea fase. Segô sela sa mathômô a mogêlago, o mofile sebaka sa gore a e kgele ka noši ka gobane kgoši ga e kgelwe e kga ka noši. Ge a nwele a khoše o swanetše go ga a fa molata wa gagwe, ke gore molata o tlare go nwa ke moka a bušetša segô ga motšhedî, byalo a gome a kgêlé batho byalwa.

Basadi wa kwa ba moreteletša ka gore Pheladi Mokgôkgôrogi, mokgofsi môna tša kgole tša kgaufsi a o kamêla, mogatša mogôši, mogoši se go ka balêmi mogokane wa badiana. Thobêla tlou, ya boya go satalataleng.

15 Kgoši ba e hlabêla ka seno sa kwêna, mosadi yowe a rego ge a faga bušwa, byalo a re ko wa mokgopong wa kgoši a tšhela sehlaré, ge a fihla a kwatana a re o bea mogopo fase, o tla no bôna mogopo wa gagwe o ribêga. Ka gorialo ke gore mosadi ke thurî, e be a nyaka gobolaya kgoši. Kgoši e tla tsibiša batswadi ba mosadi gore ge ngwana wa lena a sa nyake go mpha dijo tša gagwe, gokaone gore a lesetše. Batswadi ba tla ômanya ngwana wa bôna, ba mmotša le gore a o nyake go phela, o likišang le gore wena o tla šala wa dirang, o seke wa tsoga wa boeletša taba e. Batho ba tlatla bošego ba gophetla, ka gobane o nyaka go bolaya mongwa Môbu o tla šala wa o kgôna. Ge e le ngwana wa motho o swanetše go épêla se hlare sa gagwe fase. Kgoši ke letlala, o kwa le yêna kgoši ge e thabile e re, botšwa bya kgoši ke molomo, maoto a kgôbê ke metsi.

16 Ke nnete, kgoši dijô tša yôna e dihwetšana ka gobolêla, o ka bôna kgôbê a e kgone go sepela fase, e kgona go sepela gôdimo ga metsi, byalo kgoši le yôna e byalo e sepela gôdimo ga batho, diatla tša bôna ke metsi kgôbê ke kgoši.

Kgoši e a fediša motho, ke moka a ntšha selô a rapela. Byalo ka monna yo mongwê wa Mahlakwana ba re ke Mothakgati, monna yo ke ntwá dumêla, byalo ka tšatši le lengwê goile gwa ba le nagoto, kgorong ya Mošate, e be e le magoto a kôma. Byalo e rile ge kgoši enwa byalwa, ge ba bangwê ba ~~ingang~~ le boga ge kgoši e nwa, yêna

a no homola, ke moka ge a sakga byalwa o tšea magang.

17 Ge kgoši e feditše gonwa, ya re go banna e ke le botšeng monna yo a tloge, mo ga se ga Mahlakwana go senago molaô, orang a tšhimêla ka se nonwane, banna ba re thobêla, o swanetše go lefa, monna a thôma go makala a re e kaba molato waka keng, pholo e ngwê, ge a rialo o ra kgoši, a ka a lefetša lentšu lewe, metsi a mowela gôdimo, ba moswara ba motlêma, ba mokolotanya kuwa, kgoši ya tšea tshelane ya motia ka yôna, ba morapella, papagwe a ntšha kgomo a rapêlla ngwana wa gagwe, ba re re a kwa, ntšha pudi ya gotlemolla diaka, a ntšha pudi, ba motlemolla, ba mmotšha gore a seke a tsoga a boeletša, molaô o mobe molefaseng le ga re o nyake.

Taba ya mohuta owe a seôna e e kadulago e dirêga ka bone gela banna e ke ba šetše ba nwele, e kabe baile ba mogobatša, ge ba moswara o ka re a ba sware motho, ge gona ba ka re ba gotlêma wa likiša golwa, a wa le bôna ga geno ke thabeng e tlare ge ba go lesetša wa ba o tletše madi. Bokacane ke ge o ka fodula ba gopyata ka mokgwa o ba ka kgonago o sa šikinyege, gona batla fô go tlêma, ke moka ba seke ba boeletša go gopyata, le pyato la gago ke golefa.

Dijo tša Kgoši.

18 O nyêla kgorong, le banna ba motse le bôna ba swanetše gorwala dijo tša bôna ba ditliša kgorong. Ke moka ba kgobakana ba ja, ge a kgobokane, ka gobane bôušwa byo bongwê le byo bongwê bona le morôgô wa bypna, byalo le swanetše go no dula la lebella mogopo owe o swanetšego go tšea ke kgoši le morôgô, ke moka le kgone le tšea e mengwê leja. Makgakgo a ka gôdimo o marolêla fase, ke a we a swanetšego go fiwa dimpya. Go jêla kgorong ke molaô o motse, ka gobane mosadi a ka seke a kgona go gofa moratišô, owe o bakêlago banna go gôhlôla.

Dijo tšewe ba tlogago bantšha mpholô ke mapodi, ôna mosadi o re go rwala a iša ka ngwakong wa kgoši ke moka a fihla a bea, byalo a tšea segô a huduwa, a kga a nwa. Yêna mong o tla hlwa a enwa mosegare. Ka mehla ge a tsoga gona le mapoto o swanetše go

ra mosadi a re nkgéle, byalo a ka seke a noga a mofa kantle le gore a nwe pele, ke moka a kgone a mofa.

19 Kgoši ya Mosadi dijo tša gagwe o jêla ka lapeng la gagwe. Dijô tša gagwe o a pešla ka betši ba gagwe. Le yêna letsôgô la gagwe e swanetše gore e be le letelele, gore bana ba motlwaélê, ge a ija o fêla a ba ngathêla. Mokgalabye yo mongwê ba re ke Mafotha Mohlabe ore nkile ka étêla kgoši ya Makhutšwi Tima Mogolo, ge a fihla a hwetšana kgoši ya batho e le noši, byalo batho baile mabyalweng. E be e le kgoši ya godula ka mafuri kgolenyana le motse, gôna le Mokgalabye yo mongwê kgorong, a fihla a dumediša yêna.

20 Ke moka ba tloga ba ya ka ba bedi ka mowe kgoši e lego ka ntshe. Ba fihla ba mohumediša, byalo ga na mowe moriting wa gagwê gobe gona le sethepana sa byalwa, e le se sennyane kudu. Kgoši ya re wa dibôna monna wa ga Mohlabe, nna ba nyaka go mpolaya, o ke o bône sethepana se ba mphago byalwa ka sôna. Mohlabe a re ke a dibôna thobêla, byalo Mafôrôrô tšea sethepa se o hlalêlê kgoši ya ga Mohlabe fêla ba nobea ba tloga mpholô a baka bantšha, nkabe ke ntšha ke a babya byalwa a ke borate.

Mohlabe a re nna ke na lekgwai kgoši nka seke ka kgona gonwa byalwa ke lebogile. Mafôrôrô a re ga gona motho yo a ka tšhelago kgoši sehlare, a tšea sethepana a nwa, byalo Mohlabe a re šala ga botse morena ke gobone, Mafôrôrô a tloga le Mohlabe wa mofelegetša o ile ge a le tseleng ke moka sehlare sa mothôma, gore leoto tseleng leoto le fokeng, a molato keng, aowa nna ke hwile, sethepana sela gobônagala gore e be se sa loka, o bolaya ke bohoba bya gago, a selô se motho a goba a kanwa ka gobane o sebôna gore ke se sennyane a sa lekana gofa kgoši.

21 O ile ge a re wa goma o bošla gae ke moka a pallwa tseleng, ba mohwetšang ba morwala ba molša gae. Bošego ka moka a seke a rôbala, e rile matlagosa ke moka a napa a bašia. Mafôrôrô o bolaile ke bohoba ge motho a ka nore byalwa šebo, wa bôna a sa nwe le wena o seke wa nwa. Bakeng sa gore gohwe Kgoši go hwile o šele.

Mediro ya Kgoši ke go ahlola, le go dula a enwa byalwa, empa o swanetše goba le serapa sa gagwe sa gogaša motšoko le lebake. Kgoši e ngwê le e ngwê ga e fapane le lebake, ke gore pele ga gore a bule lekgotla o swanetše go ya sephiring sa gagwe, a fihlê a hlahlêle lebake a kgôgê. Tšatši le lengwê le le lengwê o tla hwetšana a hlalifile, empa o ka seke wa mmôna mowe a kgogago lebake.

22 Ge ana le modirô e nore kuwa banna ba le kgorong ke moka a ba roma gore bayo modirêla modirô wa gagwe. Ke moka bayo modirêla, ke gôna go dirile yêna. Byalo ka mašala, go no e kagêla banna, ka lôna lebaka lewe, banna ba fêla ba gôgêla maoto morago ka go tšhaba medirô ya Mošate fêla bawe ba dulago ka motseng wa Mošate bôna ba dibolêla.

Motho a ka seke a tšhaba a dira selô, ka gobane tšatši le lengwê le le lengwê bahora, byalo batho ba swanetše goho fêla ba e ya ba latella mchoro wa mošate, ga mmôgo le goja nama. Empa ge motho a ka nophela ka gcholo fêla tša Mošate o tla pallwa ke tša gagwe, ka gobane motho a ya Mošate ga a boe, go boya gôna ke ka mabanyana, byalo ga gôna lebaka le o ka dirago modirô wa gago.

Byalo ka monna yo Mpuru Lokweng, tšatši le lengwê le le lengwê bya/sa o be a eja Mošate, a ija a enwa a eja gae a tagilwe. Taba ya mohuta o e tsefa fêla lebaka la marega, lebaka la selemo goba lapunô ga go tsefe ka baka la gore gôna le medirô ya gothwela matšepe, ka lebaka la punô monna o swanetše go aga Mašala.

23 Mosadi wa monna yo o ile a kgotlella goripa matšane ka noši tšhemong, ge e le mphini o ile a rêta motho a morâmêla. Lebaka la punô la fihla, mosadi a ka seke a kgona go aga lešala, byalo a šita gore a ka rêta monna yo mongwê gore a moagêle e le gore monna wa gagwe o gôna.

A thêma gorôbêla mabêlê a gagwe fase, byalo ka mabanyana ge monna a tlile a mmotša gore naa, oreng o sa phethe lešala gore mabêle a bolokêgê. Monna a re wa kwala mogatšakage boesa e sale

bošego ke moka o boela Mošate.

24

Mosadi a bona gore mabelé a gagwe a ja ke dipéba le magoro, a botša monna a kwatile, monna o lemetše go šeba ka nama le goja dilô tša Mošate le go nwa byalwa. A goma a tsoga e sale gosasa a boela Mošate. Mosadi a molatela, a fihla Mošate a re go motseta wa kgoši, a e ka ba monna yo waka le mofile mosadi yo mongwê ka gobane mabelé a ka a sinyega, ge ke mmotša gankwe, le ka mahlô a ke mmôné, gore ke monna waka ke mmôna bošego.

Motseta wa tšea ditaba wa dišša ga kgoši, kgoši ya re kgôrô ga e hlaole, motho ge a tlile re swanetše go mofa tša goja. Ga serena ba Makhutšwi o kwago ba re ntlo e tletše Banareng beng beno ba lebôna, lehono ba re epišago ba Magakala ba rego kgoši ya borôka se jêla ngwakong. Nna ga ke mmitšhi, ke no bona a e tla, byalo motho ga a rakiwe.

Mosadi wa kwala, bitša monna wa gago o tlogé naé, bana ba ka lla, ka gobane re lema mabelé re lemela gofepa bana ka ona, e seng go fepa dipéba. Monna a thakgo a tloga, mosadi a šala a tloga ka moragô. A fihla a aga lešala, mosadi a re byalo go lokile o ka noya mo o yago. Monna a napa a ripela tsela ya goya ka Mošate a no fêla a eya ka kwêla.

25

Kgôrô le meloko ya Kgoši.

Lešaka la kgoši ke Mohlabe, bawe e le go ba bina tlou. Ka lona lebaka lewe go puša Mohumagadi Marebole ka moka ga bona e be ba agile Ntswaneng. Byalo ka ge e be e sale lebaka la manaba, e be ba agile kgaufsi le kgaufsi, ka gobane felô fawe ba goba ba dutšhi ntshe e be gona le lethakgo le le ngwapa nkwe. E be ba kutletše ka gare ga lona ba dutšhi ka ntshe, legora la ntshe e le lona lethako le le ngwapa nkwe. Mosegare ba bula mafôrô ka dikgakgangwê, a dula a bulegile, byalo ge ba gôrôgile, ba swanetše go butšiša gore ka ke mang yo a šetšego, ke moka ba re a gwa šala motho ke moka ba tswalle ma fôrô ka lethakô. Ke ~~mm~~ moka a go sa tsena motho. Kgôrô ya ga Mašumu le yôna e be e le byalo le ya ga Pôpêla le ya ga Masete e be e le ka gare ga lešaka la ga Mohlabe. Dikgôrô tše dingwê dileka mathekô kgolenyana le

26 ba Mošate, byalo ka Mongale le Raganya. Ba Makhutšwe le bōna ba dutše ka thekō le ba ga Mametša, ge Manaba ba e tla ba kitima ba botša Mašumu byalo Mašumu a kitimélé Mošate go ba tsibiša gore manaba ba re ba a bōne bokēte. Ke moka Mohlabe a ntšha Masete le yēna Mašumu ba kitimé ba yo tsibiša ba Maroteng gore ka mono manaba ba fetile. Ba Maroteng ba ntšhe dira.

Ka lōna lebaka lewe dikōkwane tša ntshe ke Matsōbōlōkō Mašumu, Mapalakanye Mašumu, Masié, Mašumu, Mabatla, Maseōkōma, Mokatšelō Maseōkōma, Mokwaše Pōpēla Mokwaše le lengwē leina la gagwe ke Mokana wa Tau, Mei Pōpēla, Masefane Masete, Matau Masete le Matšeke, kgoši e le Mogoši mogokane wa badia. Matšeke yo ke wa ga Masete. Ba ka Mošate, Ntabanyane, Madome le Lee. Mohlabe boraro bya bōna ke ba ga Mohlabe.

27 Batho bana ba ngodilwego ka godimo ka moka ke ba bina tlou. Modirō wa bōna ke golebella gore melaō ya kgōrō e sepele ga botse, le yēna kgoši a ka seke a hlagiša molaō o mongwē ka ntle le bōna, goba o na le polélō e a nyakago gore batho ka moka ba e kwe, o swanetše go bolēla nabo pele, ke moka ba duméle, go kgone go bitšwa pitšō.

Ge go saka gwa ba byalo, a bitša pitšō a re le bōna ba tlatla ba e kwa le Matšwagotši, ba tliilo gana, ke moka matšwagotši ba ka seke ba bolēla selō ka gobane beng ba kgōrō ba gana. Molaudiši wa ditaba tše ke Lee Mohlabe yowe mmagwe e lego Mamotetwa a tšere ke Mohumagadi Marebole ke mosadi wa gagwe wa pele. O belegile Ntswaneng yowe mphathō wa gagwe e lego Mankwe o bulotšitše ke Mohumagadi Marebole.

28 Le yēna a re ke bōne ka mahlō, o re ke dio kwa ba kgalabye bo Mamogagare le bo Ntšhobyane Mohlabe ge ba dutši kgorong ba bolēla melaō ya bogologolo, ka mokgwa o ya goba e sepela ka gōna. Sewe nna ka go sebōna ka mahlō e sa le nna modiši, ke ile ka re ke gōrōša dikgomo ge ke fihla nokeng ya serobeng, ka bōna masogana a kitima a phaya dikgomo, ba digapa ka lebelō ba libile mmotong wa Mamōtwane mowe gonago le muru o mogolo. Nna ba re ke kitimélé ka gae, ka kitima ka lebelo ka tsena ka gare ga motse. Tšatši

lewe mollô ga waka wa gôtšhiwa, re ile ra rōbala tsufing.

E rile ka mahube a mahubedu ke moka basadi ka moka ba rwala dithoto ba namêla thaba ba libile sebong, sa muru wa Mamōtwane ka moka basadi ba ga Mametša le ba Makhutšwi, basadi ba Makhutšwi ba tšhabêla morung wa Šokare le ba bangwê ba ga Mongale.

Dijô tša ntshe e be ba faga ga re ga mosegare mola letšatši le fiša kudu, ka gobane dikgone ga dina muši o montšhi. Mohumagadi le yêna o be a na le basadi ba bangwê, empa a sa apara dikobô tša bogoši.

29 Madome, Matau le Mapalakanye, wa pele ke wa ga Mohlabe, wa bobedi ke wa ga Masete wa borarô ke wa ga Mašumu, ba ba roma gore ba kitimê ba yo tsibiša ba Magakala, kgoši ya ntshe e le Ngwana Mohuba, ka moswana bawa mo ge letšatši le dikêla. Ba re ba kae, ba re ba fetetše Bołobedu ba re a ba yo boya ka e fe tsela ba re ba swanetše go boya ka e na ba tlilego ka yōna. Ba dula ba ba letêla.

Rena le basadi re dutši thabeng, banna ba fêla ba e ya ba rwala mabêlê ba e tla ba e fa basadi, gōna le malwala gona mmotong wa Mamotwane a we ba šilago ka ôna, ra fetša matšatši a tsheletšego, e rile ka letšatši la bošupa ba kwa gore Mapono a nokeng ya metsi Mahlatši, ba re ba lesetšeng ba batamêlê, ka moragô ga letšatši ba kwa gore ba nokeng ya Makhutšwi fase kgogo ya lla.

30 Ke moka ba re byalo ba kgaufsi a re ba lateng. Ba ga Mametša ba tla ka thekô ya bokone (Leboya), ba Makhutšwi ba tla ka thekô ya borwa ba ga Mohlabe le ba Maroteng ba tla ga re. E be gōna le monna wa ga Mohlabe ba re ke Mapalakanye, monna yo o be a na le lebelô la go šiiša, motho o be a ka se ke a mo tswara.

Monna o be a swere sethunya, ba mo roma gore a kitimê a yo ba hloka, dira di di ka netšitše manaba, a re ge le ka kwa ke thunya le tsebe gore ke ba hwetšane le swanetše go tla. Monna a tloga a ya a ba hwetšana ba inametše molôkwa wa patše, o re muši o be o thunya ka mogweteng. A ba mmōne ke moka a lebanya yo mongwê a mo thunya, ba re nyepe, ge ba rwala marumo a boeletša yo mongwê, ka ~~maka~~ kowa moragô le bōna ba tla, byalo a tšabêla

moragô a fihla a tsena direng tša gabo.

31 Bano e be ba swere marumo le dithunya, byalo Mapono ba swere marumo fêla. Gôna le molaudi wa bôna, a kitima a e ya kuwa le kuwa a e fa dira tša gagwe maatla, byalo Mapalakanye a mo lebantšha ka sethunya a mo thunya a wa fase. Mapono ba bôna gore kgoši ya bôna ba e bolaile, ke moka bathôma go tšhaba, ba tlogêla dikgomo le mathupya a basadi, ba fihla ba gapa dikgomo ga mmôgô le mathupya. Ba Magakala ba ile ba šia dikgomo tše hlano ga Mohlabe, bontši bya dikgomo ba di gapa ba tloga natšo, ga mmôgô le mathupya a le.

Yaba gôna re fologa thabeng re boya gae. Gwa kwagala gore marašana a we a go tšhaba ba ile ba fihla Phalaborwa, ba Phalaborwa ba gana go ba bôna ka mahlô, ba ba thôma go ba hula ka mesêbê, ba tšhaba ba tsena Mapulaneng, Mapulana ba ba bolaya. Ka morago gwa kwala gore go ile gwa phologa batho ba bararo.

Ke dilô tše ke ilego ka leka go di bôna le ge e be ke sa ya, empa ge ba bolêla ka tšona kgorong e be ke dikwa, a ka di lebala.

32 Boetswarô bya bakgômana le metseta bathong.

Bana ba kgoši re loba ka moka yowe e tla bago kgoši a re mo tsebe, ke polêlô ya setšhaba. Ba swanetše go hlompha batho, ba e kokobetše bôna batho ka noši ba tseba gore motho yo ke wa leloko la bogošing.

Ge o fihlile motseng wa monna yo mongwê o swanetše go dumediša, bôna ba tla tšea maduma a ya go mogolo wa bôna. Ba tla goma le bôna ba mo dumediša, ke moka maduma go fedile. Motho yo mongwê ge a fihla, a tsentšha maduma, ge ba iša go yola mogolo wa bôna, ke moka mogolo wa bôna o swanetše go a iša mola ga Mokgômana goba Motseta.

33 Ge gona le tša go nwa, le ge o hwetšana ba re ba feditše, ka gobane ba go tšhaba, ba swanetše go leka ka matla gore ba hwetšane pitšana ya go se tloga dihlong. Ba mmitšetša ka ngwakong, ke moka ba mmošša gore o hwetšana re feditše byalwa, byalo byona byo o hwetšane e be re sa beetše yo mongwê, byalo re gatile ke lena ba bagolo. Ke moka wa leboga le yêna wa nwa. Ge o hwetšana motho

a feditše byalwa a go šekella tlala, wa ba wa tloga a go šekella, o tsebe ga botse gore motho yola wa rereša. Le ge o tseba ga botse gore byalwa a bofele, phihlô e gôna, a ena taba e na lebeng ba yôna. Ka gobane le yêna a dula a le noši, ona le batho ba a nwešetšanago nabo. O seke wa mokwatela, o mothabiše.

Motho wa go sehlophê batho, a e kgogomoša, a ba a ba le dipelonkgo, ge a ile a dumala selô wa hwetšana a kwatile, a se wa leloko la bogôši, motho wa mohuta owe ke gore ke mpya. Le melatong, batho ga mmôgô le lôna lekgotla ge a bolêla ditaba a bake ba motheeletša ka baka la gore, o bolêla ka tsôbôtsi (lehufa) la go hufégêla motho, gore lehono re hlakane ka gobane malôba o ile wa nkôna byalwa goba nama ya kgomo.

34 Modirô wa bôna ke golamolanya batho ge ba fapane, ga mmôgô le go ripêla batho ba ba bakago mesela ya mašemo. Gôna le lebaka lewe mahaba a ka tsenago nageng, ke bôna balaudi ba ntwana, le go dira gore batho bagalefe ka gohlohleletša ke bôna ka gobane ke bôna balaudi, motho o tla leka ka matla gore a bolaê lenaba gore ba motumiše.

Gôna le molaô o ba re go setšhaba ka moka yowe a dirago byalwa o swanetše gontšha sebegô. Byalo kgôrô tšena nne tše ga dintšhe byalo ka ge ke šetše ke dihlahušitše gore ke bona beng ba naga. Molaô wa bôna bare mafelong ga ngwaga ba ômêla byalwa ke moka basadi ba rwala ka magapa baiša Mošate go bolêla gore ke lebaka ke ja ke gokôna lehono ya gago telô ke e morena.

35 Ge mokošana a kare a ile go kgopêla byalwa a bo hwetšana a bonwa le byôna bya monwa, a rôbala, ka mokgwa o ba hlompago ka ôna, ge boesa ba molaêla kgogo, ke gore le yêna mong wa motse o diô bôna gore kganthe kenna motho, ka gobane ba bagolo ba noba ba rôbala motseng waka. Diphihlô ditla ntšhiwa ka moka ba mofa a nwa.

Ge letšatši le fiša mabêlê a ehwa ke bona bawe ba swanetšego gobolêla le kgoši, gore molato ke, le šaba letla palakana ka baka la nanedi e, e ka be morena a pyele bana ba gagwe, ba bolaya ke lenyôra. Kgoši e tla ba fetola ka molaô, a re ke a lekwa

batubatse, e fêla dilô tšewe a ditsebe ke motho, fêla boelang gae.

Kgoši e swanetše go laola pele a kwe gore na molato keng, ditaola ditla mmošša gore molato keng. Ge ditaola dikarea badimo, ba swanetše go laolêla, sewe ba swanetšego gobega badimo ka sôna, ge e le kgomo goba nku goba go phasa fêla ka mahlatswa leselô, goba go gaolêla manaka a pula ditaola ditla šupa.

Ge e le go phasa fêla ka mahlatswa leselô, a gona taba e a ka ba botšago, oho homola, ke moka a botša Mohumagadi a dira phufutša, a bitša fêla motho yowe ditaola dillego tša moarea, a ya a phasa. Badimo ba kgoši tša ga Mohlabe go fêla ba ga Pôpêla goba kgadi ya ga Mohlabe e kgolo.

36 Pôpêla o fa badimo, goba go rapêla, ka gobane dikgoši tše dirobotšego kowa mabitleng ke ditlogolwana tša gagwe. Mašumu ge ba loma ngwaga o moswa ke yêna a lomago pele, a kgona a e fa ba Mohlabe, lebaka ke gore ke yo mogolo, Mohlabe ke yo monnyane. Difeka go loma yo mogolo pele ka morago ke lekgôthwane.

Dikgotla batho. Ke bôna beng ba kgôrô bawe ba yago ba fetoga dikgotla batho. Ba ba dikgotla batho ge ngwaga e le o mothata, ke gore ge letšatši le fiša, byalo ditaola tša bolêla gore le swanetše go gaolêla manaka a pula ka madi a motho.

Kgoši ge e tsoboya e swanetše go bitša beng ba kgôrô baê ba dulê sephiri se segolo, mowe motho a ka sekego a kwa sewe ba sebolêlago. Go gaolêla ga go nyakege madi a šele go nyakega madi a bana ba leloko la bogoši, byalo ka ngwana wa Mohlabe, wa Mašumu, wa Pôpêla le wa Masete.

37 Ka lona lebaka lewe ka morago ga mo morêrô wa bôna wa sephiring o fedile, byalo go fêriwa gore batho ba swanetše go tsibišwa gore ke mabaka a dipula, batswadi ba bana ba swanetše go hlôkômêla bana ba bôna, ka gobane mapono malala a keteka a ka tšea bana. Ke moka le bôna ba dulê ba tseba taba e, ka moswana mmagô ngwana a seke a lla ka motho.

Ke moka bakgômana ba thôma go sepela le matsibogo ga mmôgô le ditsela ba phuthetše merwalô ya bôna, ba sepela ka ba bedi ka babedi: Ba bôna ngwana wa yo mongwê ke moka ba mošupa ka monwana,

o ba šala nthago, a ba sepele le tsela ka lebaka lewe, ba a roga ba sepela le lefoka. Ge a diô tsena lefokeng, ke moka ba swara ngwana, ba moripa leleme ba mo fakêla ka lesakeng, ba yo bega kgoši.

38

Ke moka ba tloga ka lona lebaka lewe, ba yo fihla mowe manaka a pula a ne go ntshe, mowe e lego pitšeng, ke moka ba falatšetša madi godimo ga ôna. Kgoši e thôma go lebanya ka mokgwa o e tsebago ka ôna.

Lentšu le tla hlomotša ga re ga mosegare kowa ditšwene di šušutše bana ke moka la thôma goduma, byalo ka ge le no fêla le duma pula e sane, a ba kgathale, ke moka pula e thôme gôna letšatši le fiša mowe yo mongwê le yo mongwê a tla re go ge a fihla gae, a fihla a kolobile, e le gore mo ditseleng ba sepela godimo ga meetsi, dinoka di êla go êla le bo makgerwane. Bo makgerwane ke dinoka tše di êlago ka pula mohlang pula e se gôna a di êle.

Tšhwenyana ya madimabe e tla ba gôna, ge bana ba fihla ma gae, go ba ke badiši go ba basetsana, ke moka ngwana yo mongwê ga gôna, byalo mmagwe o tšama a butšiša bana ba bangwê gore ngwana waka yâna o kae. Ke moka ba bolêla gore a re tsebe, re ile ga re re bokête a re gomêla, yo naa, ngwanake o tla tšeiwa ba tlalala ba nyakêla, ba ba balapa ba bo êla malaong.

39

Ka moswana lentšu le swanetše go fihla mošate, kgoši e tla bolêla gore ga lena hlôkômêlô, ke ile ka hlabane mokgoši wa gore le hlôkômêle bana mabaka ga loka ke mabaka a dipula. Ke moka o ntšha banna ba tšama ba kitima le dinoka le meetšana ba le bella ngwana, ba ratha le dinoka ba so bella kgogo ya lla.

Beng ba kgôrô ga mmôgô le kgoši ba tsebêla pelong, ba no dira manô gore motswadi le batho ba se ke ba lemoga. Ka gobane ba ka tloga mo nageng e, ba re ba re fetšetša bana, rena re tlo gola kang ba re, mohlare o gola ka dithabi. Mafelô ba tla ~~ix~~ ba ba lapa, ke moka motswadi wa ngwana le lebitla la ngwana waggagwe a ka se ke a le bôna.

Ge ditaola di ile tša bolêla gore go belaêla Badimo, go

nyakêga kgomo, o swanetše go bitša beng ba kgôrô go ba botša mantšu a, byalo, ba beê letšatši lewe ba swanetšego go hlaba kgomo ka badimong. Byalo mowe ga go kgethiwi motho, motho yo mongwê le yo mongwê yowe a bônago se baka o swanetše go ya ga mmôgô le bana, go ja nama. Ka gobane nama ya badimo a e na moabê, 40 yo mongwê le yo mongwê yowe a e nyakago o no se ga a ja. E ngwe ba a pea ka dipitša, le gôna nama ya badimo a ba loke ka letswai.

Nama e na ya badimo e na, ge ba ija, baê jêla mabitleng ka moka ga yôna, ga gôna motho yo a ka rwalago a ya nayô gae, marapo a yôna ba kgobakantšha fêlo go tee, mokgopa wa yôna ba bipa lebitla ka ôna, dinama tšewe di šetšego ga mmôgô le marapo ba a kgobakanya ba a bea godimo ga mokgopa dimpya di tla šala di ija.

Bawe e lego beng ba naga ba swanetše go ba fasella marala a kgomo matsôgông a bôna ka letsogong la mphapa. Byalo marala a na a dipheko, motho a go kolle, lôna ka noši le swanetše go no kgaoga la byela, ka go rialo mowe ke gore bôna badimo ba letšere. Nku le yôna ba no e ja ka ôna mokgwa owe ba jago nama ya kgomo, le marala a yôna ba ba go kella. Dilô tša go ya badimong e swanetše gore e be tše dintso.

41 Ge ditaola di boletše therešo ge ba bo êla ma gae, ba swanetše go kitima ba tšhaba pula, ke gore ditaola di teile nnete.

Ge kgoši e teile kôma, makgolo wa kôma e swanetše gore e be motseta wa kgoši. Makgolo wa kôma e be e le Matau Masete, ke yêna yowe a laolago kôma, empa di taêlô ka moka o di hwetšana ga kgoši. Motho yo mongwê le yo mongwê, go ba ba kgômana le batseta baka se ke ba dira kôma ka mokgwa o ba ratago ka ntle le tumellô ya makgolo wa kôma.

Kgoši ke ngwana ga e sepele, e ka fo ya ka mphathong ga tee go ba ga bedi la mafellô o tšhuba mphathô, empa ga go tšhubi yêna ka letsôgô la gagwe, motšhubi ke yêna makgolo wa kôma, le mesobô e swanetše go tšea ke yêna a iša ka gae, e le ka molope sa ka molopeng se tseba ke yêna maong wa molope. Ge a fihlile ka gae mowe motho a ka se beng a e bôna, ka moswana o tla tsoga a e fa kgoši.

42 Ge e le mabapi le taolo ya mašemo, Mohlabe o laola mašemo a temô ya gagwe. Mašumu le yêna o byalo, Pôpêla le yêna le Masete ba laola ditemô tša bôna. Ga gona yo mongwê a kayago a laola tša temô ya yo mongwê e le gore a tsebe mesela ya mašemo.

Batho ba lešika la bokgoši, bôna ba laola temô ya kgoši. Modirô o mongwê wa bona ke go thuša kgoši medirô ya malapeng a gagwe. Kgoši le yêna o ba tšeiša basadi ka dikgomo tša gagwe tša kgôrô. Lehumô la mosotho ke mosadi, gela a bago le mosadi ke moka ga sa belaêla selô. Ge e le kangeng ya lehumô la diruiwa ke ditšhuwana tša mafellô mowe ba ka bago ba phala ke motho fêla.

43 Kgoši ka noši o no fêla a ba rākêla dikobo, ka baka la gore o bôna gore ba mothuša. Yowe a sa mothušego ka selô a na taba naê, ke monna o swanetše go e pônêla. Kudu selô se ba se so somêla go mokgorong ke mogôlô goja nama. Gare ge a sa thuše kgoši a re, mohlomong gona le se a sebakago, go mohlômpha wa mohlômpha ka baka la gore ke mogolo wa gagwe.

Mašumu le Mohlabe ke bana ba mosadi, papagô bôna e be e le Morena Segopane. Byalo mogolo ke Mašumu, moratho ke Mohlabe. Mašumu a seke a kwa sewe papagwe a mmošago, moratho a kwa sewe papagwe a mmošago le ge a ka moroma o be a phakiša a boya ka pele. Ka gorialo mowe ditaêlo ka moka o ile a difa moratho, mogolwane a feta le mereba ya gagwe.

Mohlabe a tseba ga botse gore ka nna yo monnyane, bogôši boya tseba, ka baka la gore o nore o dutši o sa diri selo, wa kwa bare nama e la še e budule thobêla. Ke moka kgoši ya kgetha ewe a e nyakago, ke moka a kgôna a ba fa.

44 Batho ba fêla ba eya ga Mašumu ge letšatši le fiša, byalo mogolwane a re a ke ditsebe, mohlomong le ka ya ga moratho waka yêna mogongwe wa e tseba. Ge ba fihla go yêna o ba botša gore sepelang ga kgoši nna ke nna ngwana a ke tsebe selo.

Byalo ka ge batho baile ba bôna gore kgoši e be e nyaka moratho, le gore ge a dutši nabo, o be a fêla a ba botša gore ngwana waka keyo, ka gobane o kwa sewe ke mmošago le mereba ga nayô, ka gorialo mowe ditaêlo ka moka ga tšona ke tla laêla yêna.

Monna yo mongwê bare ke wa ga Masete, empa leina la gagwe ga baletsebe ka gobane ke ga gologolo. A ntšha kgomo ka sephiring a fa moratho, a re ke loba pula, a re a ke tsebe fêla re tla no bôna.

Mohlabe a tloga a fihla mowe manaka a pula a nago gôna, a dira ka mokgwa o we mokgalabye a go mušupa ka ôna. Gole gwana pula e kgolo, ka gobane kgomo e rwala ngwaga ka moka, e ile ya rwala ngwaga owe. Ba buduša mabêlê a mantšhi.

45 Gona mowe batho a ba tsebe gore ke mang yowe wa go neša pula. Selemo se sengwê sa fihla, kgomo ya bobedi a e gôna ya go loba pula. Moratho le yêna a no dula a homola letšatšhi la fiša mola mabêlê e šetše e le a magolo. Batho ba ntšha dikgomo ba ya ga Morena Mašumu byalo a gana go di a mogêla a re a ke tsebe pula.

Mokgalabye yowe wa ga Masete a re goyo mongwe wa ga Pôpêla ge o na lekgomo, o ka ntšha koloba pula, o tla bôna ena. A mmutšhiša gore o loba kae, a re, nna ke a go tseba, fêla ke tla gobotša tšatšhi le ke bôna ena. Pôpêla a re ya hloka gona o buše kgomo yaka, Masete a re go lokile ke tla e buša.

Pôpêla a mošupa kgomo, ke moka Masete a tloga bošego a fihla ga Mohlabe a re Thobêla, ke tllile mo ka baka la gore a rena moriti o we re ka manallago go ôna. Ka gorialo mowe ke re mula ntlo wa nyalwa ke sa buile gape ka kgomo.

46 Mantšu a gagwe a ile a mogêlwa a re Masete fêla re tla no bôna, Masete a re go tloga mowe a ya ga Pôpêla a re ke tšwa ntshe fêla kgoši eitše ke tla bôna. Ge letšatšhi le dikêla pula ya thôma gona, ke moka ya ba pula ga e hloke ka baka la kgomo owe, ya rwala ngwaga ka moka.

Ke moka Masete a thôma go hlalošetša Pôpêla ngaka ya pula. Ka selemô sa boraro, la goma la fiša, ka lona lebaka lewe Pôpêla a nyaka goya le Masete go bôna gore a e kaba ke nnete, Mohlabe a ya a gana, a re lena le a ntseba gore ke nna ngwana ga gona le motho ka o tee yowe a ka tšego boloi a šupa moratho, boloi bya Papa le mma bo tseba ke mogolo waka. Baile bawa fase ka

lehlakori, a ba a re ketla bōna.

47 Ge ba tlugile ke moka a šala a tloga a ya mowe a ilego a laêlwa ke papagwe, a fihla a dira ka mokgwa owe a go laêlwa ka ona. Pula ya boya yana, Pôpêla le Masete ba bōna gore moratho o tseba pula, ke moka ba thōma go nyefola mogolwane.

Gana mowe lešaba ka moka ba thōma go roriša moratho, ke moka ba ya ba loba pula go yēna. Moratho a kwa ga botse gore thobêle e a tsefa ke moka ba fapana le mogolwane, mogolwane a tloga a ya a aga motse wa gagwe Mangonyane. Moratho a šala Ntswaneng a šala a tia kōmana. Mašumu le yēna a yo tia meropa mola Mangonyane.

Masete le Pôpêla ba bolêla le Mchlabê gore wa bōna selete ka se tee ga godirege gore mahututu a lle seleteng ka se tee, go kaone gore o tsibiše ba Magakala, ke moka yēna Masete le Pôpêla ba rotoga ba ya Magakala ba yo bega ditaba tše ka gobane ba hloka go bega ka morago ba ka dira ntwā.

48 Kgoši ya Magakala e ile ya romêla banna gore batle bakwe diphapanô tšewe, fêla ge le fihlile, le seke la dira ntwā, bogošî ke batho, ga gona motho yo a ka bušago motho ka o tee, yowe a nago le setšhaba ke yēna yowe e lego kgoši.

Baile ba theoga ba tla bcroka ba fihla gwa bitšîwa pitšo e kgolo, batho ka moka ba kgobakana kgorong ya Ntswane byalo ge ba kgobakane, ba tsena ditabeng.

Beng ba kgôrô ke šetše ke hlalošitše, Pôpêla le Masete ba bolêla gore kgoši ke Mchlabê ka baka la gore papagwe o ile a re re lebelle yēna, ka baka la gore ke yēna ngwana yowe a kwilego ditaêlo tšaka, la monyatša lefase le tla hwa. Reile ra ya ga mogolwane re e ya goloba pula byalo pula a re a ke tsebe, byalo ge reeya ga moratho, ra hwetšana e le gore wa e tseba ka baka la gore papagwe a molaetše.

49 Bogošî ke pula, byalo ga gona motho yo a ka dumêlago go bolaya ke mogau. Byalo ba re go Mašumu letšatšî la lehono o ke o neše pula, Mašumu a re nna a ke tsebe pula. Ba re x ~~re~~ Mchlabê wena wa e tseba, a re kgoši fela papa o ile a ntaêla, byalo ka

go rialo mowe a tloga, a fihla mowe manaka a pula a nego gôna a fihla a dira ka mokgwa owe a dulago a dira ka ôna. Pula yana, batho ba re thobêla.

Byalo ba Magakala ba re go Mašumu o tsebe gore bogoši ke pula ka go rialo mowe bôna setšhaba ka moka, se dumêla gore kgoši ke moratho wa gago ka baka la setšhaba ga mmôgô le di taêlo tša papago di re kgoši ke moratho wa gago ka baka la gore, manaka a pula o šupile yêna. Morena o ile re go botše gore Mahututu a lle selete ka se tee, o se sa letša kômana.

50

Ke ge Mašumu a tloga a yo dula Monamalla. Empa bana ba motho a ba ke ba fapana, o ile a goma a boya mo ba sa boeleng ke teng, marupeng ba boêla, a fihla a re thobêla go Mohlabe, Mohlabe a se ke a ba le lehufa a modumêla.

O ka bôna gore ke nnete, ge ba loma lerôtse go swanetše go loma Mašumu pele, ke moka ba tšee le lengwê ba yo fa Mohlabe. Mašumu o boya sekgweše Monamalla ga mmakgopa di barudi a re go kgomo le batho, o boya Segodikane Moseteng ga ra Madome o thata, ga ra Mohlaka o fetša ke mabudi, segodikane o iša moanô o boya setalataleng, re boya tubatse tle tlolo, tubatse ra gaša podi e a nama ra tsoga re e kga morôgô.

Mohlabe o boya Sedikane Moseteng ga ra mogo o mabêlê, ga ra mogo mo enywa hlôlê moatša go raša mafôtle, Segodikane re iša moanô re boya setalataleng.

51

Ke mo tubabe mo ka mošega, Mohlakwana, kowa ga gešu tubatse ra gaša pōdi e a nama ra tsoga re kga morôgô.

Monamalla ke mowe Mašumu a gore go fapana le moratho a tloga a ya a dula gôna. Mogo o Mabêlê ke mowe Mohlabe a go ya a goma ntshe ge Selote a e ya Phalaborwa. Selote ke kgoši ya ba tubatse bawe lehono e le go ba Šaai, kgoši ya bôna e le go Mašišimale.

Kgoši e bušu banna, byalo mohumagadi o buša basadi. Kgoši e na le moota (tšhemo), moota o na o lema ke batho ke gore setšhaba ka moka. Ba swanetše go tsogêla ka dipane tša bôna ba yo lema, yo mongwê le yo mongwê mohlomong ge moota e le o monnyane dipane di patagana, ba moto o mongwê ba tikêla êkêre. Motseta

52

wa kgoši o tsogêla mašemong go bôna ge ba lema le go ba gašetša peu, yowe leina la gagwe e le go Matau Masete. Dijô a ba fiwi tša go ja yo mongwê le yo mongwê o ja ka lapeng la gagwe. Le baka la go hlagola ge le fihlile, basadi ka moka ba yo hlagola moota wa kgoši, mowe ba lebella ke Mohumagadi fêla ga go e yêna ka noši, go ya ngwetši ya gagwe. Byalo ka ge ka le baka lewe e be go buša Mohumagadi Marebole, ngwetši wa gagwe wa pele ke Mamotetwa ngana Mašumu ke yêna yowe a go ba a ba lebella ga mmôgô le ngwetši wa bobedi Mokgadi ngwana Mašumu.

53

Ngwetši wa pele ke Mamotetwa yowe ka molaô e le go yo mogolo, byalo Mokgalabye yo Mamogagare a fihla ga Mohumagadi a re wena a wa kgona go tšea, o di rile ka go tšea ka lapeng la bo Mamotetwa ka gobane ke lapa le lennyane, lapa le legolo ke la ngwana Thekwane Maboganyane. Mohumagadi a dira ka mokgwa o la a butšitšego ke Mamogagare Mašumu ke ge a e ya a tšea Mokgadi. Ke ge Mamogagare a re yo mogolo ke yo Mokgadi Mamotetwa ke kgababe mohlatswa wa ga Mohlabe, ke moka Mamotetwa a boêla morago, Mokgadi e ba yo mogolo. Punô ge e fihlile basadi ba swanetše go rôba mabêlê mooteng, ke moka ba a fole, ba rwale ka diroto ba iše ka lapeng la Mohumagadi. Basadi byalo ka ge e le ba apele ba tsoga ba fagêla bana ba bôna megabo, ba kgona ba e ya mooteng.

Motho yowe kgoši e ka re go e tsibišitše gore go iwa mooteng a se ke a ya o na le molato. Tefo ya molato owe ke pudi ge motho a bolêla gabotse ka mabaka a gagwe. Ge e ba a bolele gabotse, ke pudi tše pedi.

Tša lapa la Kgoši.

Basadi ba kgoši e be ba e ba bararo, mosadi wa pele ke Mamotetwa ngwana Mašumu, yowe a ilego a tšea ke yêna Mohumagadi Marebole ka dikgomo tša kgôrô, o ile a tše iwa ka lesome la dikgomo fêla le dipudi tše hlano. Papagwe Mamotetwa ke Masiê, mmagwe ke Dikgwegwane.

54

Mosadi wa bobedi ke Mokgadi ngwana Mašumu, le yêna o ile a tše iwa ka dikgomo tša kgôrô, yêna ke dikgomo tše di phethago menwana e medi le lesome la dipudi. Papagwe ke Mamogagare,

mmagwe ke Maboganyane ngwana Thekwane.

Mosadi wa boraro ke Mamorei ngwana Morei, o ile a tše iwa ka dikgomo tša kgôrô. Mosadi yo o ile a tše iwa ka dilô tša kgôrô, fêla go kwagala gore e be e le dipudi le dinku di na le kgomo ka e tee. Byalo ka ge e le batho ba ba goba ba dula ga Mokgotho mmagwe leina la gagwe a le go polwe, fêla la papagwe ke Semukgiši.

Mamotetwa a bëlêgêla bana ba gagwe fase, a ba le ngwana ka o tee yowe leina la gagwe e le go Lee goba Mokômêla. Mokômêla ke gore mabêlê a feditše ke seboko, byalo gwa phêpêla lebêlê ka le tee, ka go rialo mowe a gôna le motho yo a nago le kholofêlô ya gore o tla re phelêla. Modimo o ile wa ba fa yêna a phela.

55 Mokgadi a bëlêga bana ba Sekwatapeng, Mokaile, Maboï, Madisane, Matsebe, Sepalo le Maleôpeng.

Mamorei a bëlêgêla fase gwa šala ngwana wa Mohlankana ka o tee, yowe leina la gagwe e le go Phašuku ke motlogolo wa ga Morei. Mamorei o be a e tla ga rakgadi wa gagwe Mamorei yowe a goba a tšere ke Morena Maphuphe le Mohumagadi Marebole, Marebole ke ngwana Pôpêla wa lešika la kgôrô ya ga Mokana wa tau.

Mohumagadi Marebole e be e le moopa. Mamorei a ba le bana, fêla go go polwa bana ba babedi ba bahlankana, ke Makgwapeng le Ntšhobyane. Mosadi yona wa boraro yo, o ngwadiwa goba mosadi wa boraro, ka baka la gore Makgwapeng e be e le setlaêla, byalo Ntšhobyane a sa hlokomele mosadi wa mogolo wa gagwe Mamorei ke moka a hlôkômêla ke Mohumagadi.

56 Mamogagare, o ile a fetša lešaba la ga Mohlabe, bana ba Mamotetwa le ba Mamorei, gwa šala bana ba Mokgadi a re ke kgola metlwa gore ba tlogolo baka e tle e be dikgoši. Mohumagadi Marebole a hwa, ka morago ga selemô ka se tee, Makgwapeng a hwa. Ngwana wa Mamotetwa ke yo monnyane, le bana ba Mokgadi le ngwana wa Mamorei.

Monna yowe a šetšego ka kgorong ya ga Mohlabe ke Ntšhobyane motlogolo wa ga Morei. Ka morago ga sellô sa Mohumagadi, beng ba kgôrô ba kgobakana, Mamagagare Mašumu, Tšakete Mašumu, Masie

Mašumu, Mei Pôpêla, Mošilo Pôpêla, Motsebore Pôpêla, Matau Masete, Sebatane Masete le Šagašaga goba Matebete Masete. leBa kgobakanya ke Ntšhobyane Mohlabe. Ntšhobyane a šma pele ga banna a re byalo ba bina tlou, le bitšitše ke nna mabapi le moriti o la wa rena o re tlogetše, byalo nna a ke tsebe gore go swanetše gore re dirê byang, ke moka ba bina tlou a dula fase.

Ba ga Morei a ba bitšywa mo sephiring sewe, yo nola a bulang molomo ke motlogolo wa ga Morei, ka baka la gobane a se beng ba kgôrô ba ka se ke ba kgona go ba tsentšha.

57

Mamogagare, a šma a re thobêla ba tubatse, ditaba di a kwala, ke nnete gore ditaba di bolêlwe. Fêla taba e e tsibyago, kgoši ya kgôrô e ke Pôpêla, lehono rêna re na le bana ba rêna bawe ba tšerego ke ngwana Pôpêla byalo lehono o bile o tlile o re tlogetše a sešu a tšee ngwana wa kgaitšedi ya gagwe. Byalo bana ba rêna ba tlile mo a ba tla ga rakgadi ya bôna, ke mathômô ba tsena ka kgôrô e. Le ka bôna yowe a swanetšego go šala a lebeletše kgôrô, ga rialo a dula fase.

Matau Masete a šma a bolêla, a re ditaba re a dikwa ba bina tlou, le lêna le a bôna ka mahlô gore mona kgorong ba ga Mohlabe ba fedile go šetše yo motlogolo wa ga Morei, byalo ka go rialo mowe a ke bone gore go sana le ngwana yo mongwê yo le ka hlwago le bolêla ka yêna, bana ba bangwê ba e sale bošego. Byalo ke butšiša wena monna wa ga Mohlabe gore re botše gabotse gore Mohumagadi o be a sa ke a go botša taba mabapi le ditaba tša bogošî.

58

Ntšhobyane a re thobêla ke a kgolwa ga gona motho yo a sa kago a kwa, kgoši ga mmôgô le mogolo waka, ka gobane e be ba no dula ba bolêla, mosadi wa pele ke Mamotetwa byalo o na le ngwana yowe e le go Lee. Mamogagare a botša Mohu gore ngwana wa lapa le legolo ke Mokgadi, nkabe o tšee yêna, byalo ke ge a yo motšea le yêna o na le ngwana leina ke Sekwatapeng ka moka ke ~~ka~~ batlogolo ba Mašumu. Yêna Mohumagadi le Mamogagare ba re kgoši e swanetše gore e be Sekwatapeng, Makgwapeng a bolêla gore a se kgoši, a ka mpa a swarêla ngwana Pôpêla a e a tšee mosadi

ga Pôpêla e be setima mollô, ke moka ke mowe ka goba ke fêla ke kwa ntshe.

59 Sabatana Masete a re morena byalo re kwele ditaba gabotse. Mosadi wa pele le morago mogolo ke mang, ba re ke mosadi ya pele ka gobane o ntšhitše lesogana thakeng, byalo lehono go ya kang ge ngwana wa Mokgadi e tlo^{ba} yo mogolo go ngwana wa Mamotetwa, ba re le rêna re a makala, a re ga go direge ba bina tlou, mo ba loma dipheko tša ga Mohlabe, moratho a ka seke a lomêla mogolwane lerôtse pele. Banna ka moka ba dumelana le polêlô ya Sebatane.

Masie Mašumu ke malome wa Lee, a re a ke le nyatše ba bina tlou, ditaba tše ka moka le boletšego mona ke a dikwa, byalo yola moredi waka ga gôna se ba mušupilego, ba šupile Mokgadi e fêla ba moetšitše nthago, go swanetše gore go sepele ga na mowe go boletšego kgoši le Mamogagare ka baka la gore ngwana waka o be a sa šiti go bêlêga o belegile bana ba bantši byalo ba ga Mohlabe ba ga gara ba re go ka tla gwa^{ba} ka ôna mokgwa o le bolêlago ka ôna.

Mamotetwa a kwa lentšu la papagwe ge a bolêla ka kgorong, byalo a fihla kgorong a fihla a kwatama fase ka dikhuru a re, dikgoši nna le batswadi ba ka e sobake ba e ba dikgoši le gôna le a mpôna ke fedile teng, empa a ke na ngwana.

60 Ge e le Mamogagare tshetlo e hwile le muludi.

Šagašaga Masete a re le a tswenyega ka go bolêla empa gona e le nnte gore le hwetšane le naneô la ditaba. Ntšhobyane a tshwarêle Sekwatapeng fêla le yêna ma tlilo dula setulong a butšiwe gore a ê a tšee mosadi ga Pôpêla ke yêna mong wa mošaša o. Banna ba ga Mohlabe ba kwana le gore go be byalo.

Ntšhobyane a dula setulong, ke batho ba kgale mphathô wa gagwe a ba o tsebe. Mohumagadi o hwile ka mphathô wa Mankwe, byalo Ntšhobyane a bolotša Melau, Matuba le Mangana le Manala, e le gore Sekwatapeng o ile bokgolwa.

E rile ka bogwera bya Manala a boya, ge a fihla a tsena gae, a hwetšana gore banna ba ka mphathong ga mmôgô le

morena Ntšhobyane. A napa a fetšela ka mphathong, o rile ge a fihlile batho ba mōdumediša, Morena Ntšhobyane a gopola mogopolo o mobe wa gore ke monna o fihlile ke moka o tllilo nkamoga setulo.

61 Kgoši ya batho a napa a tloga a fihla ka gae, a fihla a tšea sethunya, a botša basadi gore ko mmolaya, ka baka la gore setule a sa mo lebana. Mmagwe Sekwatapeng pelo ya thōma go kgaoga, ya ba o fihla ka mphathong, o ile kowa a nekella gore ke a thunya ga ba hanna ba še tše ba mmone ba swara sethunya, sa thunyetša godimo, ke moka ba mo a moga sethunya, ba tšea Sekwatapeng a ya ka gae.

E le gore ba ile go rēra morēro wa go bea Ntšhobyane gore a dule setulong ba bitša pitšo ya setšhaba ka moka mowe pitšong go ya banna fēla, ka gobane basadi a ba tsene pitšong ya banna. Ba ile ba hlalošetša setšhaba gore le tsebe gore kgoši lehono ke Ntšhobyane fēla o lēla ngwana wa Mokgadi Sekwatapeng, e tla re ge a gotše a fologa setulong.

Byalo ka baka lewe Morena Ntšhobyane a ilego a dira ka lona, a nyaka go bolaya kgoši. Bogwēra bo ile bya phakiša bo aloga, ka pele nyana ba bitša pitšo ya go tsibiša setšhaba gore lehono 62 Ntšhobyane a e sale kgoši, ngwana o godile lehono le a mmōna le motsebe gore ke kgoši. Go ile gwa bolēla Masete Matau, le Mei Pōpēla ba re go bōna le yēna re mmeile mo tulong e, empa le a tseba gore tulō a se ya gagwe, ka baka la gore ke motlogolo wa ga Mašumu, yēna o swanetše gore go gola a hlōphē dikgomo a yo tšea mohumagadi ga Pōpēla.

Ka molaō batho ga mmōgō le beng ba kgōrō e be ba swanetše go bitša ke yēna morena Ntšhobyane a ba tsibiše gore ngwana yola o gotše byalo o swanetše go hwetšana ditshwanēlo tša gagwe. E be e tla ba mokgalabye wa go ruta ngwana melaō ya kgōrō ga mmōgō le ya naga. Ba ile ba montšha motseng Ntšhobyane a tloga a ya a dula mošo wa noka ya morola mowe ba rego ke Mamoritane, ba bone gore a ka bolaya kgoši.

Ge e le ditabeng o be a e tla fēla ka mowe kgoši e lego ka gona o be a sa tsene o be a re go bolēla ditaba, ke moka a no

tlo ga byalo ka batho ba bangwê, ge tša go ja di le gōna o no ja le batho ba bangwê.

63 Mohumagadi Marebole o hwile a di rile bogwêra le ba Makhutšwi le Morena Tima Mogolo, byalo Morena Tima Mogolo a dula le Mohumagadi. Ke le baka lewe a ilego a hwetšana manaka a pula a ga Mohlabe ka gobane o ile a re go yêna tliša ke go swarêle, ke moka Mohumagadi a mofa.

Mohumagadi o ile go hwa, ke moka Morena Ntšhobyane a ya a loba pula Segōswana ke gōna Makhutšwi mowe kgoši ya goba e dula gōna. Morena Sekwatapeng le yêna a ya a loba pula Makhutšwi, ke gōna e le moka ba Makhutšwi ba re goletše ka baka la manaka a pula. Morena Sekwatapeng o hwile a bolutšitše mephathō e, Makrau, Magasa, Madikwa, Magakwa, Melau, Manala ka mphathō wa bošupa a hwa owe leina la ōna e lego mohloka moroto.

64 Kgoši e swanetše gore go bolotša gwa feta mengwaga e medi go ba e meraro a sa bolotše, ka baka la gore ba re ge a ka no bolotša ngwaga o mongwê le yo mongwê o tla phakiša a e hwa mênō a gagwe e sale a mašweu. Ka baka la gore Mphathō wa bošupa wa ila, o swanetše go hwa a sešo a o a loše, ke mokgwa owe o kwago ba re tšhupa e a ila. Baredi ba kgoši ba fo tše iwa ke motho yo mongwê le yo mongwê. Madisana o ile a tše iwa Magakala ke mokgomana wa ntshe. Matsebe o ile a tšea ke Tseke Mogofe e no ba motho fêla.

65 Go byalo ka baredi ba Morena Sekwatapeng yêna o be a na le basadi ba bantši bawe maina a bōna e le go bo, Mafefera ke mosadi wa pele ke ngwana Pōpêla, o ile a phêtha tašlo e la ba go molaêla, ke yêna Mohumagadi. A bēlêga ngwana wa Mohlankana ka o tee yowe leina la gagwe e le go Matšhubeng. Basetšana ka babedi ke Molawa yowe a ile go a tšea ke бага Masete ke Tomotea, ke mokgomana wa yōna kgōrō e na. Wa bobedi ke Matsebe a tšea ke ba ga Moagi ke monna yo ba re go ke Mamogale ke motho fêla.

Mafefera papagwe ke Mokana wa Tau, Pōpêla mmagwe ke ngwana Mašilu ngwana Mokgotho. Leina le lengwê la Mafefera ke Maphefo, o ile a tše iwa ka dikgomo tša kgōrō a fetšiša ke dikgomo tša

kgaitšedi ya morena Sekwatapeng Matsebe yola a go tšea ke ba ga Mogofe. Dikgomo tša kgôrô e be e le kgomo tše hlano, byalo Masete a ntšha kgomo le Mašumu a ntšha kgomo, ke dikgomo tša go lekella gore ba tšee mmago bôna. E ile ya ba kgomo tše dišupago, byalo a tšea kgomo tše hlano tša go tšwa kgaitšedi a fetšiša mosadi ka tšôna.

66

Ditšhila ke mosadi wa bobedi, ke ngwana Mabakane, papagwe ke Mageketla, mmagwe ke Khasa ngwana Raganya. Mosadi yo o ile a tše iwa ka dipudi tša kgôrô tše masome a mararo. Mageketla o ile a loya, byalo ba re ka baka la gore sekgowa se tsene, o swanetše go rakiwa a e Mmabaneng, byalo ke ge a kwatamiša letôlo, ba molesetša ba tšea mosadi yo Ditšhila. Bôna beng a ba re ke bôna ba ga Mabakane ba re ke bôna ba ga Mohlabe, ka baka la gore mmago Mageketla ba ile ba motopa a le godimo ga sehlare, ba re ke ngwana Mpomo, mohuta wa gagwe e ka e be e le lepono. Ka gobane ditlogolwana tša mokgekolo yo, ke ba ga tipa ba ga ntwá dumêla.

67

Motseng wa bôna gona lešole, ba kgolana mênô, balwa ka mokgwa o ba ka kgonago. Empa ka moswana ba ka seke ba tsoga ba a hludišana. Mapholo ke mosadi wa boraro, ke ngwana Lewele, papagwe ke Mašošo, mmagwe a ba motsebe ka baka la gore ke batšweke. O ile a tše iwa ka dikgomo tša kgôrô, ke dikgomo tše di phethago monwana e medi fêla. O ile a bêtêga ngwana wa M Mosetsana ba re ke Mašilu a tšea ke ba ga Pôpêla, ke bo makgolo wa dikgoši. Bana ba Ditšhila ke Morabudi, Maboganyane ke ba hlankana le mosetsana ka o tee yowe a ilego a tšea ke Bobete Maile e no ba motho fêla.

Mokgatli ke ngwana Ratšhoši, o ile a tše iwa ka kgomo e ntso, ke gore e no ba mosegêla ke mosegêla wa bone. Batswadi ba gagwe a ba tsebe ke motho ka gobane o no hlakana nae, ke moka ya ba mosadi. O ile a ba le ngwana ka o tee wa mosetsana leina la gagwe ke Mahlako a tšea ke ba ga Sekgoka, ke monna yo ba re go ke Makatane, e no ba motho fêla.

Mampuru ke mosadi ~~ka~~ wa bohano, ke ngwana Thobetšane a ba le bana ba basetsana ka babedi, ke Mamogale le Mafalosane.

68

Mamogale a tšea ke ba ga Šaai ke monna yo ba rego ke Mpe. Mafalosane a tšea ke ba ga Magabane batho ba na e no ba batho fêla. Papago Mampuru ke Sekhekhekhe, mmagwe ke Motšhatšane ngwana Lewele. Mampuru o ile a nyadiwa ka kgomo tše di tsheletšego, ka dikgomo tša kgôrô. Makoše ke mosadi wa botshelela, ke ngwana Moyene, papagwe ke Madome Moyene, mmagwe ke Maphatane ngwana Maile. Mosadi yo o ile a nyadiwa ka dikgomo tša go tšwa Matsebe, yowe wa go tšea ke ba ga Moagi. Ba monyala ka lesome la dikgomo le kgomo tše pedi, le ditšhelete le dipudi tše nne. Ngwana wa gagwe wa mosetsana ba re ke Matsebe a tšea ke ba ga Mašumu mokgomana.

69

Thobêla ke mosadi wa bošupa ke ngwana Mašumu o tli^{le} ga rakgadi ya gagwe Mokgadi, morena o re ke ngwana wa Malome. O ile a motšea ka dikgomo tša kgôrô, lesome la dikgomo le kgomo tše pedi, pôô ke ya g^o dira lesome le tše tharo. Mosadi yo o feta basadi ka moka ga mmôgô le bawe ba go bikiwa pele ga gagwe ka lona le baka la gore ke ngwana wa malome wa gagwe, kantle le Mohumagadi ngwana Pôpêla ka gobane yêna ke mosadi wa kgôrô ke mmago yôna. Papagwe ke Motabea Mašumu, mmagwe ke Mamei ngwana Thekwane.

Mpyafe ke mosadi wa go phetha menwana e medi, ke ngwana Mašumu, mosadi yo ke ngwetšhi wa Mokgatli, o tšerwe ka dikgomo tša go tšwa Mahlako yowe a ilego a tšea ke ba ga Sekgoka ke batho ba we e lego lapa la bôna. Byalo ka baka la gore mosadi o be a sena ngwana wa mohlankana a dula le Morena yowe e lego Matswale wa gagwe.

Masenkêle ke ngwana Raganya yowe e lego mosadi wa go rôba monwana ka o tee. Ke ngwetšhi wa Mapholo, o ile a tše iwa ka dikgomo tša go tšwa Mašilu yowe a ilego a tšea ke ba ga Pôpêla. Masenkêle o ile a nyadiwa ka lesome la dikgomo le kgomo tše pedi le ditšhalete. Byalo ka gobane Mapholo o be a sena ngwana wa mohlankana o ile a dula le matswalê wa gagwe.

Madimabe ke ngwana Šaai, ke mosadi wa lesome, ke mong mosadi wa Morena ke mosadi wa Mokokotlêlo. O ile a nyadiwa ka dikgomo

70 tša kgôrô, lesome la dikgomo le kgomo ya tswetši. Ke bôna basadi ba kgoši ewe. O ile a le ka ka matla go tšea basadi ba bantši gore kgôrô ya ga Mohlabe e be le banna. Mosadi wa lesome ke Madire ngwana Sekgobêla, mosadi o na o ile a ba moopa. O ile a nyadiwa ka kgomo tše nne, nkabe ba ile ba monyala ka lesome la dikgomo, byalo o ile a re e sale mothepa a ima, byalo ba ntšha mpa. Byalo morena a ya ga makgolo wa gagwe Sekgobêla a re ke tlilo kgopêla mosadi waka, ka pudi, ke nna ngwana wa lena ba ga makgolo ke tla le nyakêla. Ba ga makgolo wa gagwe ba modumêla a tšea mosadi a tloga. Byalo mosadi a se ke a bêlêga ba ga makgolo wa gagwe ba šita go nyaka dikgomo, ka gobane e be ba swanetše go dinyaka ge moredi wa ngwana wa bôna ge a nyala. Morena a ba a hwa ka ntle le go ntšha dikgomo, tša go fetšiša mosadi.

Kgoši a tšeiša baratho ba gagwe basadi. Ka basadi ba baratho ba gagwe, motse o ile wa gola kudu, ôna e le gore o godišitše ke kgoši.

71 Pele ga go ngala basadi ba moratho wa kgoši, go na le borwa ragwe ke Lee le Phašuku. Le bona e be e le banna ba godile, ba na le malapa a bona.

Lee a huduga motseng le mmagwe Mamotitwa ga mmôgô le mosadi wa gagwe Mamosetlane ngwana Raganya a ya dula na e Mogauding, ke leina la lekgwara. O tlogile ka le baka la mo gotlo ga Ntšhobyane, ka gobane Mamotetwa o be a kwana le yêna byalo a gopola gore ge nka šala ba ka šala ba mpolaya go ba go mpolaêla ngwana ba re ke tšea dihlare ga gagwe ke ba loya. Ka gobane ba re moloi wa bôna a tsena motseng o tsentšha ke moloi wa ka motseng, ge ba ka bôna ba tsenêla ke tše dingwê.

72 Phašuku le yêna a tlo ga le mosadi wa gagwe Maseboko ngwana Maseôkôma. Ka baka la gore Ntšhobyane ke rangwane wa gagwe. A ya a dula motong wa Matlapaneng, noka a nwa se dukwi. Lee le yêna o nwa sedukwi ka kgakala. Byalo Phašuku o ile ge a tlo ga a laêla ka bothakga gore nna ke nyaka go tia ke phefo, ke ra gore ke nyaka go ka tologa mo, byalo ba re go lukile. O dula ga o fe mmoto, a re ke nyaka go lebella madulô motong wa mathapaneng ba ■

re o swanetše go lebella batho baka gōna.

Morena Sekwatapeng a šala le baratho ba gagwe le monna wa ga Masete Butšwana ke yēna motseta wa gagwe fēla e be a saga ka legoreng la motse wa Mohlabe o be a na le la gagwe legora. Ka lebaka lewe ke ge ba tšūgile Ntswaneng ba dutše ka fase ga motwana wa Matlapaneng leina la felo fawe ba re ke Mamotlekelle kgaufsi le badimo ba ga Mamotetwa. Ke mowe gwa gore go bolla mphathō wa Mangana ke bēlēga nna Motantane Mohlabe. Leina lena la Motantane a se leina la leloko la ga Mohlabe, ke gore go ile go fihlile mokgalabye yo mongwē wa go tšwa ga Mokgotho ba re ke Motantane tšatši lewe a tsenago ka bēlēgwa a na pa a re ke Motantane ke moka ka seke ka gana leina. Ngwana ge a gana leina o lala a lla bošego ge ba e ya ga bo re a tseba ke moka ditaola dibolēla gore ngwana o belaela leina, byalo ke moka ba laolēla le lengwe la leloko lagabo.

73

Baratho ba kgoši le bōna ba na le malapa a bōna.

Mokaile a tšea mosadi ka dikgomo tša go tšwa Madisane leina la mosadi ke Makgatlako ngwana Maseōkōma, papagwe ke Mabuwakanye mmagwe ke Mamokokeng ngwana šake. O ile a nyadiwa ka kgomo tše hlano le dinku tše di phethago monwana e medi. Mosadi wa bcbedi ke Mpheso ngwana Mametša, papagwe ke Mamafa, mmagwe ke Mankgateng mosadi yo o ile a nyalla ke mogolo wa gagwe Sekwatapeng ka dikgomo tša kgōrō, ka dikgomo tše nne.

74

Maboi a tše iša ke yēna mogolo wa gagwe Sekwatapeng ka dikgomo tša kgōrō, ke dikgomo tše di phethago menwana e medi. Mosadi leina la gagwe ke Mapule ngwana Raganya, papagwe ke Matšeketšeke, mmagwe ke Masenkēle ngwana Mašumu. Sepalo le yēna o tše išitše ke mogolo wa gagwe mosadi yowe leina la gagwe ba re go ke motho Mosehla ngwana Moagi, papagwe ke Diōse, mmagwe ke Moditšana, o ile a tše iwa ka lesome la dikgomo le dikgomo tše pedi le ditšhalete le dipudi.

Maleopeng go ba Nkwane, mogolo wa gagwe o be a re o tla mo tše iša mosadi ga malome wa gagwe ga Mašumu, byalo a hladiša mogolo wa gagwe mosadi yo Madire ngwana Sekgobēla, ke mosadi wa

Moopa. Ke ge mogolo wa gagwe a yo tšea mosadi yo Thobêla ngwana wa malome wa gagwe. Nkwane a feta le moopa wa gagwe. O bile o hwile le ngwana a se naê.

75

Mokgadi o g^ondi^ošitše kgôrô ya ga Mohlabe ka pelego ya gagwe. Motse owe wa go ba o agilwe Mamotlekelle e be e le motse o mogolo kudu. Thori ya ntshe e be e lla le mosegare. Ka mabanyana le bošego gona a re bolelele, bošego ka ntle go tšwela mong wa motse, ba bangwe ge ba e ya go rota e be ba felegetšana. Mosadi, monna e be ba gôrôga ge letšatši le dula thaba, ka gobane ge o ka gôrôga ge le tsofi le tswara o tla hwetšana sengwe se tibile tsela, se se telele se eme se ile gôdimo ke gore setlekeletše. Ba ile go tloga mowe ba ya ba dula ka kgakala ga badingwaneng noka ba sa nwa sedukwi, ba re go tloga mowe ba ya ba dula Photwaneng mowe ke mokediša dipudi ge go bolla magasa ke ba bone ka mahlô. Ba re go tloga fawe ba ya ba dula Matlale kgaufsi le Ntswaneng, ke mowe ka go bolla ke le gôna. Ba re go tloga fawe ba ya ba dula Hutama ba re go tloga Hutama ba bošla maroping a badingwaneng ke mowe Morena Sekwatapeng a go hwa gona.

76

Hutama le šaba la ga kgôrô ya ga Mohlabe le ile la hwa kudu, byalo ge ba tšama ba laola gwa kwala gore molato ke gore kômana e ile ya tsela noka ya mongwana byalo ba felegetša yôna. Ge ba bošla go dula Badingane morena ra mogolo Sekwatapeng a re ke dule motong wa Mabotana ka gobane ke tšhogile kudu ka go lôba ga lešaba mohlomong o tla tia kephefo.

Mchlokamedi wa kgôrô ya mošate ke Butšwana Masete ka gobane ke yêna motseta wa kgoši. Ka moswanyana o mongwê le o mongwê o swanetše go tsoga e sale gosasa a tla a gotša mollô kgorong, le ge letšatši le dikéla. Ke gore motho yo a tšwago a sepela, o thušana le baratho ba kgoši.

Medirô ya malapa a basadi ba kgoši. Dintlo tša bôna di agiwa ka go latelana ka go tše ~~ix~~ iwa ga bona. Byalo modirô ya malapa mosadi yo mongwê le yo mongwê o swanetše go dira ka noši, empa lapa la mohumagadi ba swanetše go mothuša ka polélo e e rego lehono ro thuša mmago rena. Ba thôma ba boléla bôna ba le noši

77

ba re re tla nyatšiša mmago rena ka tšatši la gore re swanetše go mothuša go moagiša lapa la gagwe, byalo ge ba kwane yo mongwe yowe a molatelago byalo ka Ditšhila o mmotša gore ke kwile bana ba gago ba re ka tšatši la gore ba tlilo go thuša go aga lapa.

Mohumagadi o tla dira mapoto, a ba a botša le monna wa gagwe gore basadi ba gago ka tšatši la gore ba tlilo nthuša. Ka lona tšatši lewe ba swanetše go hlwa ba enwa ba bile ba ija maušwa le nama ya pudi ka gobane ba swanetše go ba hlabêla pudi. Go byalo ka modirô wa go dira byalwa ba mothuša. Medirô e mengwe o swanetše go dira ka noši. Byalo ka gošila, go rôba dikgone, go hlagola le medirô ya ngwakô. Mo yêna ka noši a bôna gore ke a patliwa ke medirô a ka dira se sengwe se byalo ka byalwa a re bana baka ke patlilwe ke re ka tšatši la gore le tle le nthuše ke gona ba tla kgonago ba e ya go mothuša.

Basadi ba Kgoši.

78

Basadi ba tše iwa ka go latelana byalo ka mokgwa owe ke ngodilego ka matlaka a ka gôdimo. Byalo ka bana ba bôna, ge ba loma ngwaga o moswa ba swanetše go dula ka go latelana ga go bikiwa ga batswadi ba bôna. Go byalo ka ge ba boga kôma. Byalo ka Matšhobeng ke ngwana wa Mohumagadi Mphefo o éta pele, ka morago a šala ke bana ba Ditšhila, Morabudi le Maboganyane ga mmôgô le basetšana, ka morago bana ba Mapholo Mašilo. Ka morago bana ba Mampuru, Madigale le Mafolosane, ka morago bana ba Makoše, ka morago bana ba Thobêla, byalo bana ba Thobêla ba tlile ba šala ba Maphfo ka morago ka baka la gore ke ngwana wa malome wa gagwe. Ka morago ga bana ba Makoše ke bana ba Mpyafe ka morago ke bana ba Masenkele. Ka morago ke bana ba Madimabe, ge e le Madire a be a na le ngwana o be a šala bana ba Madimabe ba mafelo ke bana ba Mokgatli.

79

Le bona basadi ba byalo, ke gore mosadi wa bobedi a hloka go hlompha Mohumagadi le baka morago ba ka se ke ba kgona go mo hlompha. Ge Kgoši e bolaille pudi, mala a yôna a swanetše go fatla ke yêna mosadi wa go šala Mohumagadi ka morago, ge a budule o swanetše go ba bitša ka moka gore tlišang ditswana tša

lena ke moka a ba tsholêla a mohumagadi a šala ka pitšeng. Medirong ka moka ya mohumagadi ke yêna yowe a balaolago, pele e be e le Ditšila ka morago a boêla ka morago ga Thobêla gwa ba yêna Thobêla a laolago.

Mašapa

Mašapa a ile motseng ke gona go agiwa ga motse. Ga ngata maroga a baka ke bana, ka baka la go tšipana ga bôna. Mohlomong a baka ke magane a ba bagolo.

Go tšhekga ga bana. Ke gore bana ba fêla ba tšipana di talokong ga golo, byalo ngwananyana yo mogolwanyana o ê a tšhipe yo monyana byalo mmago ngwana yo monyana a thômê go ômana. Ke phutana lla mmayo e tsoge. Ke moka ba tla botšana tša kgole, basadi ke mašaedi, ge ba ômana ba botšana batlabo le ge ba baka motlabo. Ka tšatši le lengwê o kwa ba bolêla ka gore wena o bona ge o dulegile. Le yêna Mohumagadi ba no ômana naê go lukile kgomo golwa tša šaka ka le tee.

80

Magane a bommabo, maganê a na ba fêla ba tswara dipitšeng tša mabyalwa, ka gobane yo mongwê o dula a fadile yo mongwê, a fêla a re tšatši le ke monwelago byalwa ke tla mothoma. Mosadi yola a mo fadilego ge a re o tšea dikgang ke moka yêna o mo hlabêla diêma, byalo yola a no dikwa ke moka a di dimala a thoma go mo fetola, ke moka bathome go ômana.

Ge ba ômana kgoši a ka seke a fetola selo o no lla go theeletša, le basadi ba bangwê ba no theeletša. Mowe ba ka tsenêlago ke ge yo mongwê a ile a kgitla yo mongwê ka letswele ke moka ba swarana ka diatla gona ba thoma go lamola empa kgoši e ka seke ya ba lamola.

81

Ge yo mongwê a go batšitše a ile a ntšha yo mongwê madi ke gona yowe wa gotšwa madi ge a belaêla ba kgona ba ba tsenêla go nyaka go tseba gore molato keng, ba theeletši mathomong ga diêma le mašapa ke tšôna dihlatse. Ke bona bawe ba tlogo hlaloša gore go lebile mmago mokete, byalo ge go gobetše yola wa golêba, ba re go yola wa go selebe ona le molato ka baka la gore o

falatšitše madi, madi a ratege go falla lafaseng, nkabe o fo motia wa se ke wa ntšha madi e be golukile.

Byalo ka Makoše o ile a hwela ke ngwana, a goma a hwela ke ngwana ke moka a tloga le Sepalo ke ge monna wa gagwe Sekwatapeng a hwile byalo ba tšama ba e ya go kwella gore bana ba ja keng. Ditaola tša tia Mosehla mosadi wa Sepalo. Ge mosadi a fihlile gae a thōma go bolēla gore nna lapa la ka ke lobiša ke yēna monna yo, ge a leka theko le basadi ba bangwe o hlaloša gore diteile mosadi ge lekwe ke re monna ke monamēla thaba.

82 Mosadi a ba a sebiwa, ke moka a nohomola, ka tšatši le lengwe ba re ba e nwa byalwa ke moka a thoma go bolēla ka gore mmakana bawe ba dulegile bana ba bōna ba tletše malapa, rena bangwe re šetše re kgonere. Mosehla a mofetola ka gore, le nna lešoko ke a letseba, Makoše a re o ka hloka go letseba byang o bolotše Mosehla a be fēlwa a botša monna gore Makoše o nthōma boloi, byalo monna a butšiša ngwana Moyene, a re wa mputšiša wena ka noši a o ditsebe a ke re e be ke ile nago nna ka theeletša gore ke tlakwa o hlaloša byalo wa seke wa bolēla ka baka la gore a gwa hwa motho go hwile bana ba nōga.

82 Sepalo a roma motho go batswadi ba mosadi wa gagwe gore le tsebe gore ka mono ngwana wa lena ba re o loile ba ga bo mosadi ba fihla kgorong ya Mohlabe, ke moka ba kgobakanya, ke moka Sepalo a bitša banna ba kgōrō ga mmōgō le basadi ba kgobakana kgorong.

83 Ba ga Moagi ba theeletša sewe ba ga Mohlabe ba tla ba botšago sona, byalo ba no homola, ke moka Tena Sekgoka yowe a ilego a moroma ga Moagi a re bala ba ga Moagi ke ba, byalo ba itše re nyaka go tla gokwa ka noši. Sepalo a re le bitšitše ke nna ka baka la Makoše o thomile mosadi waka gore o loile, byalo ke ge ke roma Sekgoka go tsibiša batswadi ba gagwe.

Banna ka moka ba ga Mohlabe gagwaka go bolēla motho ba no homola, byalo Pharuma Moagi a re lereng le homola banna ba ga Mohlabe go bōnagala gore ka mokgwa o le kwatilego ka ōna le tla bolaya kgaitsemi yaka ka diatla g ka go rialo mowe go kaone

gore re tšweng le nna ko kwa ka tsaka ditsebe.

84 Lee Mohlabe a éma a re, ditaba re a dikwa byalo dirišita go a raba ka baka la gore rena a re ditsebe le ge a romêla sebaka a re tsebe, a yo mongwê wa bo lena ba ga Mohlabe wa tseba, ba re awa, wena Sepalo ge o romêlamotho o ile wa botša mang wa geno, a re, a ka botša motho. Byalo Makoše wena ge o romêla sebaka ka lapeng la ngwana Moagi o ile wa botša mang? mosadi a re nna a ke tsebe ge ke ile ka romêla motho, tšana tšewe ba dibolêlago a ke ditsebe, nkabe ke sa ya go botša ba gešú gore ko batsibiša gore Mosehla o mpolaetše ngwana, nna ke nna mamundi a ka ya ka lapeng lagwe ka re wa ntoya. Byalo banna ba ga Mohlabe ba re go Sepalo o dirile phošo o swanetše go rapêla ba ga makgolo wa gago ka baka la gore ge go be gona le taba o be o swanetše go botša ba ga gêno go ena le gore o no šoma taba o le noši. Ke moka ditaba tša fêla dietla mowe.

Ditaba tša mohuta owe ke ditshele ka gobane mamundi a šalwe morago, o ka mošala morago ge a ile a go romêla se baka, mowe go lukile o go šupa gore wena o na le molato. Le ge ka moswana a ka re wa seka se baka se tla bolêla mantšu a gagwe.

Le ge baile ba fapana ka ôna mokgwa owe hlompô ya go bolediša yêna Sepalo e gona. Go hlompha molelong ke gore lena papago mokete le a nthôma. Go byalo basadi le bôna ba hlompha ka go bitšana ka maina a bana ba bona, le ka go lošana. Mosadi waka morago o swanetše gološa wa pele, yola le yêna a loše yola a mo latelago byalo byalo ka go hlatlamana ga bona.

85 Bahlankana ba ka mošate ke bo, Matšhobeng, Morabudi, Maboganyane, Tsetsee, Mantswebele, Nyatši, Paulo, Pududu. bawe ke bana ba kgoši ke bahlankana. Bana ba bahlankana ba baratho ba kgoši ke Pae, Motantane, Mpereke, ke bana bawe a ilego a loma kgoši seētse, ka gobane o be a na le basadi ba babedi ba mosadi wa ka morago ke ba Ntau le Masebe, ke bana ba Mokaile. Bana ba yô a latelago Mokaile, ke bo Mafera le Ntšhobo ke bana ba Maboï. Bana ba yowe a latelago Maboï ke bo Segwere le Kgoroile. Byalo lekgothwane la bôna Maleopeng mosadi wa gagwe e be e le moopa.

86

Bahlankana ba na modirō wa bona ke gore ge ba goroša dikgomo ke moka yo mongwē le yo mongwē a tšwa a rwele le gone a fihla a lahla kgorong. Ba tla hwetšana banna ba dutši kgorong, mohlankana yo a sa tšwego a rwele legone ba swanetše go moraka a yo dula le basadi ka lapeng, ke moka o tla hlaēla melaō ya banna, ka gobane ba bolēla magane a bo gologolo a dintwa le ka mokgwa wa go tsoma le ka mokgwa o ba gore ge e sale bahlankana ba go ba ba dira ka o na. Mohlankana yola wa godula ka lapeng ba moepella ka gore, mošimanyana se dula lapeng šete lengwe le re nka swa le ngwe le re nka se swe.

Ke gore ge basadi ba fehla tša go ja byalo bothoma go gakgatha, ka theko e go dutšego mohlankana ba no thea tekesela ba se ke ba khurumetša, motapa o la mo o gakgatha ke moka o tla taboga wa motšhuba. Lapa e fēla ke selō sa basadi, ba ka gotša mollō wa tloga o re re tla ōra, ka pelenyana ba hlatlea pitša ya morogo. Matshegō a tikanetša pitšana byalo mollō wa seke wa okwa.

87

Ge bosele re tsogēla moreneng, ke gore beng ba kgōrō ba swanetše go fēla ba tsošetša kgoši, ka go rialo mowe le yēna kgoši o tla bōna gore ba morata, le ge a ka hwa a ka se ke a bolla ka ngwakong. Motho yowe a sa felego a e ya go motsošetša, yēna kgoši ka noši o tla fēla a butšiša bawe ba tla go a fēla a re batho ba ka moka ke a ba bōna ba tla ba mpōna mokete yēna o kae, a fa o sa phela, ke moka ba re o sa phela, a ke tsebe gore molato waka le nna keng, go bo nagala e ka o na le marum^o. Mohlang a e ya o tla ya a rwele mapoto o bōna kgoši ka ona.

Ditshwanēlō tša setšhaba, ke gore motho yo mongwē le yo mongwē yowe a dirago byalwa o swanetše go ntšha sebego seye mošate ke gore o tsibiša ba mošate gore ke na le byalwa byalo ke nyaka gore batho ba nthuše ke na le mošomō waka. Ka go rialo a kgopela batho go kgoši, o firēla gore byalwa ke marum^o, ba bangwe ba ka foya balwa ke moka ge ba bolēla ditaba ba hwetšana gore ba lwele byalweng bya mokete, byalo ya ba a ntšha sebego, kgoši e tla re ka gobane le yēna ke kgoši a a hlole batho bawe. Mafelong o swanetše go ntšha pudi a rapēla.

88 Sebego sa Kgomo. Ke molaô gore yo mongwê le yo mongwê ge a hlabile kgomo a ntšhe lehlakori, ge motho a ja lona o no ba a tseba gore o jêla molato teng, bakeng sa lona o swanetše go ntšha pudu. Lehlakori ke hlakori tše nne le dihlokošana tše pedi, ke gore tše pedi tše ba diripa ya ba tše di kopana.

Dinhlwa tšôna se bego sa tšôna go no ntšha fêla motho yo a ilego a rafa pele, a iša mošate, ke moka ba mošate ba loma, mong wa dinhlwa a kgona a ija.

Go ka no ba le bora motwana, empa dibego tšena di boletšwego ka mo godimo di swanetše go ya mošate, mošate o tee fêla owe e lego ga Mohlabe. Mašumu ge a ka kwa dihlaa a tšea lehlakori a ja o swanetše go ya mošate a fihle a tsibiše kgoši gore ke ile ka kwa dihlaa ka bôna mokête a rwele lehlakori byalo ka tšea ka ja. Ka go rialo mowe go lukile a nyatše kgoši.

89 Go byalo ka dibego tša mabyalwa, Mašumu, Pôpêla le Masete ge ba dirile mabyalwa ba fonwa, dibego tša bona ba ntšha ga tee mo selemong. Ke gore ba dira byalwa byo bontši ke moka ba rwala ba iša mošate.

Ge e le diruiwa tše dinyana a ba be ge mošate tše byalo ka dipudi le dinku. Ge motho a ile a ba le ngwana go ba yo mogolo a hwa. Ba swanetše go tsibiša kgoši gore ka mono re itše re a diša a ra diša tšôna. Byalo ge e le mosadi a ile a hwa a na le mpa ba swanetše go mokgeila gore môya o tšwe bakgone ba mo iša lebitleng. Ba dirêla gore ge ba ka mo iša e le sepipimpi, pula e ka se ke ya na.

Bana ba ka mošate a ba u tame, ba no dula kgorong le banna, fêla ge ba se ka melato ke gona ba ka tlogago ba dula theko. Ngwana yowe e lego kgoši ba motseba, le mohumagadi le yêna batho ba no mmôna. Kgoši e we ya go ba e sa boniwi ke kgoši ya Makhutšwi ba re ke Rakgolokwana.

Bana ba Kgoši.

90 Bana ba kgoši ba phela motseng, byalo ge e ba bahlankana ba dula morakeng le bôna ba swanetše gore ba yo dula morakeng byalo ka ba hlankana ba ba ngwe. Ba ruta ~~ma~~ mešomô ya ba hlankana.

Le bona bahlankana ge ba šetše ba godile ba motseba gore yo no ke kgoši ya rena. Empa le ga go le byalo ba no motia ka mokgwa o ba ka kgonago. Go byalo ka ge dikgomo tša bona di ka ja mabêlé, mong wa mabêlé o swanetše go batia.

Ngwana yo mongwê le yo mongwê o phela ka lapeng la mmagwe, fêla go rōbala ba robala ngwakong ka o tee, le tša go ja ba rwala ba kgobakanya kgorong ke moka ba kgobakana ba ja. Mahlankana a ba hlomphiwi go no re ba roka wa kwa ba re thobêla bana ba kgoši re loba ka moka ka gobane yowe e tlabago kgoši a tsibiwi. Ngwana yo mongwê le yo mongwê o na le leina la gagwe, ba ba bitša ka maina a bona.

91

Mohlang owe bahlankana ba tlogo motseba ga botse gore ke kgoši ya bona ba yo thōma go motseba ge ba bolla. Mowe ba mmitša ka gore ke gwaše, yo mongwê le yo mongwê wa ba bundi ge a tantše peebe, ba swanetše go ntšha mahlakori a tšōna ba dife bana ba kgoši. Mowe bana ba kgoši a ba šome selō ga mmōgō le bana ba baratho ba kgoši. Bona ba sepela ba tswere dikgati, ke gore le ge motho a sa sinye selō o fo teiwa, a ka se ke a bolêla selō. Ba bundi ba bantši ba rwala dikgong mohlomong diphate, bona ba fo sepela.

Ge e sale bahlankana, ge ba na baahlola melato, bona a ^{ba} dule mowe banna ba a hlolago melato, ka gobane ba ka fahla banna.

Magaola ke gore ba bolotše bodikana, byalo ke moloko wa ga bo banna, empa le ga gole byalo, ka hlolong a ba dule, ka lona le baka lewe e le magaola, banna ba ba hloile kudu, ge monna a bona legaola, o le fimilêla dikhuba tša mophara mmele, wa kwa a re hang kwerekweree.

92

Ba ba hloile ka mokgwa o we ka baka la gore ke moloko wa ga bo banna, ka gobane mosadi ba ka bolêla nae, ke moka ba robala nae. Taba ya bobedi ke gore ba ba tlwaêla ba ka ba ba tana, ~~ke~~ ke lona lebaka lewe k ba ba hloilego ka lona, ga mmōgō le ngwana wa kgoši yowe a swanetšego go tla tla a dula setulong. Yēna ba mōhloya go feta magaola ka moka, ka baka la gore kgoši a e na mogwera ge a tlilo gola o tlilo thoma go ba roga mohlang a dula

setulong, byalo ba sena bo e ka rabêlo.

Bogwera, byalo ge ba bolotše bogwera, ke gona e nago banna, mowe ba ka dula le banna ge ba seka melato, empa a ba rabe selo ba theeletšitše melaô ya go a hlola melato. Mosogana wa pelo medi a ka no ôma a bolêla ka mokgwa o we a kwago ditaba ka ôna. Le ge a boletše therešo, banna ba no fêla ba re monna ke sekgate komeng wa tsena.

93 Masogana a na ba swanetše go bolotša mphathô o ba latelago, e le gore gona le mphathô wa ka pele ga bôna. Byalo ka go bolotše Magasa ka morago Madikwa ka morago Magakwa. Mowe mephathô e banna bawe ba swanetšego go seka melato banna ba ba hlôkômêlago ke Magasa le Madikwa, Magakwa ba tla ba kwa mohlang mphathô wa go ba hlatlama o bolla byalo mowe le polokelong ya batho ba swanetše goya, le ge e le wena monna wa Magasa go ba Madikwa ge o sešu wa tšea mosadi, mowe go bolokwago bahu o ka se ke wa ya, ka baka la gobane ke wena mosadi.

Ka gobane byalo bana ba kgoši, ke banna, le melatong ba tsena ka lona le baka lewe le maduma ba a tseba, ba dumedišana ka molaô wa senna. Ke l^eabaka lewe ba hlompago bana ba kgoši, ba ba hlompha byalo ka ge ba hlompha kgoši.

Ka gobane ke banna, ge ba s^eintše ba swanetše go teiwa ka kgati e we ba tiago banna ka yôna. Byalo ka go tia motho yo mongwê a montšha madi, kgati ya gagwe ke go lefa byalo ka banna ba bangwe.

94 Ba re, Sekwatapeng, Lee, le Mokaile ba ile ba ya ba dula morakeng wa dikgomo tša ka mošate byalo ka ge le bôna e le bana ba ka mošate, e be e sale badiši. Ge ba le mowe morakeng ba ya ba utswa dikgogo tša monna wa ga Motshana bošego. Dikgogo tšena ge ba diswara e be disa lle. Ka bošego byo bo latelago ba boêla, kganthe mong wa dikgogo o bone ga botse gore dikgogo tšaka a di ka moka, pelo ya gagwe e bohloko, le boroko a bo motlele mahlong.

Byalo ba fihla ba swara dikgogo tše pedi disalle, ba ile ge ba swara kgogo ya boraro ya thôma go lla, mong wa motse a tšwa ka ngwakong, ke moka ba thoma go tšhaba, empa a ka a ba šala

nthago ka baka la gore ke bošego. A tsoga e sale gosasa a leba morakeng a hwatšana ba sa robetše, a ba lalla, a kwa ba bolêla mabapi le go utswiwa ga dikgogo, ya ba wa ba bolediša, e rile ge ba thoma go makala ke moka a tsena ka ga re ga mothopa a hwetšana e le gore kgogo e ngwe ba išimetše ka lešimêlo.

95 Motshane a tšea kgogo ya lešimêlo ga mmôgô le mafofa a di kgoka gobane e be ba sešu ba uta, a iša ka mošate, a fihla a bega Mohumagadi Marebole gore ke swere bana ba gago, ba utswitše dikgogo tšaka.

Mohumagadi a roma Matšeke Masete gore a yo bitša bahlankana, ke moka a ya a fihla morakeng a ba bitša, a ya a fihla na bo ka mošate. Ba butšiša bahlankana mabapi le dikgogo tša mokgalabye yowe, ba se ke ba seka, byalo Mohumagadi a re go Matšeke ba tleme o ba tiê, a batia. Ke moka Mohumagadi a ntšha dipudi tše tharo a lefêla Motshane, molato wa fêla.

96 Yowe e tlabago kgoši, a ba moruti medirô ya pula e sale ngwana o re kuwa a tšere mosadi, le gona ba bôna gore o godile. A ba diô thoma ka go napa ba re re go ruta sekete, aowa, ba thôma ka go moroma roma ba nyaka go bôna ge e ke ngwana a na mereba. Ke moka ba tšwela pele le go moroma kowa lel kowa, a e ya a êpa dihlaré byalo ge a fihlile na tšo ke moka ba motša gore sehlare se wa se bôna se šoma bolwetši bya gore se phahlagane le mohlare nkete le mohlare nkete, byalo byalo go fihlêla a kgona go ya go êpa ge ba motša gore motho wa babya ke bolwetši bya gore, sepela o mo nyakella dihlaré ke moka a ê a êpe tšôna.

Mowe ba tla ba ba bôna gore ngwana o na lehlaloganyo, ke moka ba monweša gore a kgone go bôna ditaola. Tšatši le ba yo swarella manaka a pula ke moka wa mitša ba ya ka babedi, ge a fihla a swarella wa motša gore wa bôna dilô tše re swarella ka mokgwa o le o. Ke moka ke modirô wa tšatši le ba yo a swarella go fihlêla ngwana a e ba lehlaloganyo. Ka go rialo mowe ke gona ba laetše, ge papagwe a hwile o swanetše go šala a di^{ra} ka mokgwa o we a goba a di^{ra} ka ôna e le gore pele o swanetše go laola, a se ke a fôkitimêla go tswarella a ka tloga a gobala. Ka ona mokgwa owe ke gona a ruta melaô, ge e le melaô ya go ahlola ba e

ruta kgorong ge banna ba seka melato.

97

Go beiwa ga Kgoši.

Bogoši bo ya tswallwa, ge kgoši e ka hwa e le gore ngwana wa gagwe e sale yo monyana, ba swanetše go beya moledi wa gagwe le gona a re go hwa ke moka ba napa ba bea moledi. Go fêla ngwaga ba kgona ba bea moledi go ba kgoši.

Ngwaga o na ke gore ba salla sellô sa kgoši. Ge kgoši e ile ya hwa ka lebaka la selemô, dilô ka moka di a rimama byalo ka meropa le kômana le sepona sewe a go ba a dula go sôna. Byalo ba hlaba mokgoši ba hlabêla magoši a Morena Mašimale, Morena Mametša, Morena Sekororo, Morena Sebela le Kgoši ya Magakala. Ba ka seke ba a tla sellong ka lona lebaka lewe, e no ba fêla gore komana dula o bapile mohwa wa dira ga go tsibye. Go tllilore lebaka la marega ke gôna ba rimamolago meropa le gona ba swanetše go ba tsibiša, gore ba tle sellong.

98

Sellô, go thôma beng ba kgôrô pele go rôbala kgorong, ba lala ba tia kômana, golla bo malešapane, basadi ba kgobakane ka ka lapeng la Mohumagadi. Ge boesa ba hlaba kgomo ke moka ba e apea kgorong, ge e budule ba ntšha e ngwe nama ba yo e fa basadi, banna ba šala ba ija kgorong. Basadi ba naga ewe ka moka ba dira mabyalwa ka golatelana ka dikgôrô tša bôna. Ke mabyalwa a gore banna ba seke ba lapa kgorong. Ka letšatši le le latelago ge gosešu gwatla kgoši e ngwe mowe sellong go tla go ba bôna ba ga Mohlabe ba rôbala kgorong, ke molaô ka moswana ba tsoga ba bolaya kgomo gape.

99

Mametša ga e tla o tla le kgomo le bo malešapane ba ga bo, ke moka o tllilo rôbala kgorong, ba lala ba tia kômana, ge boesa ba bolaya kgomo ya bôna ba ja ke moka ba laêla ba tloga. Sekororo le yêna o byalo, Mašišimale le yêna, kgoši e ngwe le e ngwe o tla le kgomo ya gagwe. Ke tša go hloboša bana ba bôna le go éma bahumagadi ba mohu mahlong.

Ba re go lala ba lla sellô kgorong ke moka ge bo sele, ba dula fase ba butšiša lehu la kgoši, ke moka ba ba a nêgêla.

Byalo lehono yowe e tla ba go kgoši ke mang, ba bolêla gore o gôna ngwana wa Mohumagadi go ba e sale yo monyana, byalo ge e sale yo monyana e kaba moledi wa gagwe ke mang, ke moka ba bolêla gore kgoši e tše go bëlêga, ka morago gwa bëlêga mokete.

Byalo ka yêna Sekwatapeng ke ngwana wa Mokgadi ngwana Mašumu a se kgoši, ke gore kgoši ke motlogolo wa ga Pôpêla, byalo o ile a beiwa kgoši ka baka la gore ka kgorong ya ga ngwana Pôpêla Mohumagadi Marebole a ka a ba le ngwana.

100 Mokgadi ngwana wa gagwe wa pele ke Sekwatapeng, wa bobedi Mokaile wa boraro Maboï wa bone ke Sepalo wa bohlanco Nkwane. Byalo Sekwatapeng ke kgoši o ile a laêlwa gore a êa tšee mosadi ka kgorong ya ga Pôpêla. Byalo o ile a tšea mosadi Maphefô (Mafefera) ngwana Pôpêla a bëlêga ngwana wa mohlankana Matšhubeng, Matšhubeng a ya a tšea mosadi ga malome wa gagwe ga Pôpêla, Nkonyane byalo mosadi yo o ile a hwa a na le mpa ya mathomo. Ya ba lapeng la malome a gagwe e sa le ba banyana, a tloga a ya a tšea mosadi ga Molapo leina Tipe. Byalo Tipe e no ba motho fêla, a bëlêga ngwana ka o tee Mabyale go ba Maitšeng. Matšhubeng a hwa, Sekwatapeng a sa buša.

101 Byalo ka morago gwa hwa Sekwatapeng, byalo ngwana wa Matšhubeng e sale yo monyana. Ka morago ga sellô banna ba kgobakana ba swanetše go tla go bolêla ka motho yowe a tla go lêla ngwana wa Matšhubeng. Bana ba Sekwatapeng ba basadi ba bangwe ba gona, molaô wa bo gologolo ngwana yo a swanetšego go swarêla ngwana ke ngwana monyane, ngwana monyane o seke wa lêla go tuma. Ke gore yêna ge ba tlilo mofološa a ka seke a lapiša, ngwana wa kgoši a ka seke a kgona golêla ka baka la gore, mohlantšeng kgoši e gola ge ba re a tlogê a ka seke a dumêla ka baka la gore le yêna o tla bolêla gore le nna ke bopape, ke moka gwa tsoga mpherefere.

Matšhubeng ngwana wa gagwe ke yo monyana, Lee Mohlabe a êma pele ga banna a re le a kwa kgoši e hwile byalo sellô se fedile, lehono re lešupa motho yowe a swanetšego go lêla ngwana. Motho yowe a swanetšego go lêla ngwana ke Pae ngwana wa Mokaile. Setšhaba ka moka sa dumêla. Ke moka ge ba palakana sellong ba

tloga ba tsibile gore kgoši ke mang.

102 Mabyale ke mo tlogolo wa ga Molapo le yêna ke gore o tla laêlwa gore mosadi a ê a tšee ga Pôpêla ka gobane o tla ba motulong e ka baka la madi a mo tlogolo wa ga Pôpêla. Ngwana wa malome wa gagwe e ka se ke ya ba kgoši ka gobane ba ga Molapo e se ke ba buša kgorong ya ga Mohlabe. Ke gore le ge a sena dikgomo setšhaba se tla ntšha dikgomo gore ba yo tšea mmagô bôna ga Pôpêla. Basadi kgoši e ka tšea ka mokgwa mang le mang empa mosadi yowe e le go mohumagadi e swanetše gore e be ngwana Pôpêla.

Morwa yo mongwe wa kgoši wa mosadi o šele, a ka leka gore o sekišana le motlogolo wa ga Pôpêla mabapi le setulô, dikgôrô tšena Mašumu, Pôpêla, Masete le Mohlabe ba tla tla êma ka maoto ba lwantšha taba e, ka go rialo mowe setšhaba ka moka se tla molwantšha, ba ga malome wa gagwe le molomo ba ka se ke ba tsentšha.

103 Byalo ka Morabudi ke ngwana wa Ditšhila ngwana Mabakane bawe lehono ba re go lelopo la bôna ke ba ga Mohlabe. Ka baka la gore makgolo wa bôna ba ile ba topa leina la gagwe ke ngwana Mpomo. Mosadi yo Ditšhila go ile go tšeiwa Mafefera ka morago ba tšea yêna, Mafefera ke ngwana Pôpêla yowe ngwana wa gagwe e lego yêna mmago setšhaba. Byalo e rile ge ba bea Pae gore a lêle ngwana wa Matšhubeng, Morabudi a êma pele ga lešaba a re a go ya kang lehono ge le tla re ngwana wa moratho wa pape la re a mpuše. Lee Mohlabe a re go yêna wa kwala, motho ge a sa tsebe ke tšwanêlo ya gore a hlalošetšwe.

104 Nna wa mpôna ke nna yo mogolo mokgorong e, mmane Mamotetwa ke mosadi wa pele wa Mohumagadi Marebole, Mokgadi ke mosadi wa bobedi, byalo ka moka ke bo ngwana Mašumu, ka baka la gore Mokgadi mmagwe ke yo mogolo kgorong ya ga Mašumu, makgolo wa rena Mamogagare Mašumu a di ra gore bana ba Mokgadi e be ba bagolo go nna. Nna a ka ka ka belaêla ke nna kgoši ya bôna le bôna ba tseba ba ga Mohlabe, bogošî a ba lele wa bôna motho a lêla bogošî ke ngwana wa mpya. Wena Morabudi ke wena ngwana wa kgoši a o na taba sewe a jago le yêna a ka seke a go kôna, ke molaô kae le kae

kgoši ge e sale e nyana e lēla ke ngwana monyane. Ke moka mokgalabye a re a o nkwile, Morabudi a re ke kwile, ge nke o sana le pelaélō e ngwé o ka bolēla, a ka a ba le polélō e ngwe ya go tšwela pele.

Kgoši a e hlalefe ke setlaēla, batho ke bona ba hlalifišago kgoši. Ke gore ka go rialo mowe, ge e le kgoši a ba ka mokgwa o mongwe byalo ka segōle a na taba e fēla ke kgoši. Ge a ile a dira molato wa go bolaya motho taba e we e be e sa bolelwe, ge e le molato wa go emiša mosadi o be a lifišwa byalo ka batho, fēla tefō ya gagwe e tseba ke yēna mong wa mosadi, ka mowe a bolēlago ka ntshe o swanetše go dira. Ditaba tša kgoši a di ahlolwe, batseta le bakgomana ba motša ka sephiring gore taba e ke molato rapēla ke moka a rapēla.

105 Makgwapeng e be e le kgoši a no kitima le naga ka baka la gore e be e le setlaēla empa le gago le byalo a baka ba kgona gore ba bee kgoši e ngwe. Baahludi e be ba nošala baahlola melato ke moka ba bega Mohumagadi Marebole.

Ngwana wa kgoši, a ka gola hlōgō ya ba ya ba e pududu, ge papagwe a saphela a ka seke a dula bogošī. Le go papagwe a ka ba a tšofala a šita le go sepela. E tla re mo a hwile ya ba gona e tla rego kg^{oš}di ya fihla ya moapeša pheta ya thaga.

106 Byalo go fedile ke kgoši, ke moka ba tla mošupa dilō ka moka tšewe diswanetšego gore dibe matsogong a gagwe. Bakgalabye ba swanetše go fēla ba e hlwa naē ba moruta melaō ya bogošī. A swanēla go sepela le dithaka tša gagwe, o swanetše go sepela le bakgalabye. Dithaka tša gagwe dika seke tša re dimēla thaka, a rialo, ke moka o fedile, o swanetše go lefa. Ba tšhaba gore a ka nyatša ke batho, bakgalabye ba rogwa bōna ke moka ba no fēla ba re thobēla, ke gona ba godiša kgoši ka go rialo mowe.

Moswaredi wa kgoši e swanetše gore e be monna wa leloko la bogošī, byalo o tla swarēla ngwana go fihlēla a gola. Go gola ga motho ke go tšea mosadi a ba a ba le ngwana, byalo mowe ke monna a ka dula setulong sa bogošī. Ka baka la gore o tla kwa sewe ba kgalabye ba mmotšago, a ka se sa swara tša bosogana.

107

Moswaredi a ka ba le mekgwa e mebe byang le byang, baka seke ba motloša, ka baka la gore ba mmeile ka molaô. Taba e e nago gona ba ka phakiša ba bea mong wa setulô ka pela, a go a hlole kgoši melato go ahlola banna ke moka ba tlo no fela ba mmotša gore molato wa gore re o ahlotše ka tsela ya gore, byalo ka ge e sale yo monyana o tla re go bôna ditseba ke lena, ke moka ba lifiša motho yowe a nago le molato. Dilô tšôna tša gotswalla kgôrô ba swanetše go fa yêna. Ka tšatši le lengwe sa go tswalla kgôrô ba hlaba baahludi ba ja, ka tšatši le lengwe se a ruiwa byalo byalo.

Kganthe ge motho a swanetše ngwana wa kgoši ka molaô, ngwana o swanetše go gola a tia. Dilô ka moka tša bogoši di dula le yêna moswaredi, ge ngwana a godile a mofa madulô a gagwe, o swanetše go mofa dilô ka moka tša bogoši, byalo ka tšhidi ya kôma le mesobô ya badikana, pheta ya thaga, le malêlê a kôma, le sefoka ka moka dilô tša bogoši.

Ke gore ge e le dikgomo go ba ditšhelete o swanetše gore a mofe tšôna, byalo yêna ka noši o tla mo a rolêla lefa le lengwe. Ka gobane dilô tša melato moswaredi a swanêla goya go di ja ka lapeng la mosadi wa gagwe o swanetše go di ja ka lapeng la mmago molediwa, dilô ka moka tšewe dilifiwago kgorong diswanetše go ya ka lapeng lewe.

108

Mogama kgomo ya lefiša o gama a lebella tsela, ke gore mong mafsi a swanetše go išiwa ga mong wa kgomo lešokošo ke la modiši wa kgomo. Moswaredi yêna ka noši o swanetše go fêla, tše dingwe a di ragêla morago, ka gobane ge a ka no tšea ka moka a iša lapa la gagwe leka šitega. Ge ba mofa tše dingwe ke moka o o ketša tšela tša go ragêlwa morago.

Lehu la Kgoši.

Kgoši ge e babya, mowe a dulago ga go tsene motho, baaki ba gagwe ke batseta ba kgoši, Mohumagadi ge a nyaka go mmôna ge a sa babya o foya. Kgôrô e we e swanetšego go ôka kgoši ka maatla ke Masete ge a bôna gore x bolwetši bogotše o swanetše go tsibiša malome a gagwe Pôpêla le yêna a tle a ôke motlogolo wa gagwe.

Baratho ba kgoši le bo morwa-rragwe le bōna ba tla ba mmōna.

109 Yēna kgoši ka noši ge a sathabile, motho yowe a rego ge a molebella a seke a molebella ga botse wa mmōna o bile wa motseba. Ka go rialo mowe o no kwa a bolēla gore mokete ge ke babya a seke a tla mowe ke lego ntshe ka baka la gore a ka tla a mphetšiša. Dihlare tša go moalafa diswanetše go nyakēla ke ba ga bo kgoši, le gona ngaka e^owe e maolafago e swanetše go tla ka dithēbēle tša yōna, e fihle e dule mowe molwetši a nago gona. Batho ba we ba rōbalago mowe molwetši a nago gona, ke Pōpēla, Masete le yo mongwe wa ga Mohlabe yowe moya wa gagwe o be o kwana le wa kgoši ga mmōgō le ngaka.

Kgoši a e o ke bahlankana e ōka ke bakgalabye ba bagolo, mowe a lego gona go a beufiša kudu. Ngaka ge e fa molwetši sehlare e swanetše go fēla e nwa pele, ke moka a kgone a mofa. Ga batloge bošego le mosegare, ba ba gona.

110 Yo mogolo a tloge a lomantše mēnō, yēna o wakwa ka noši gore ke tla feta, ke moka o tla bolēla sewe se nago ka pelong ya gagwe. Byalo ka lehu la Mohumagadi Marebole, baōki ba gagwe e be e le Matšeke Masete, Butšwana Masete, Mokana wa Tau, Pōpēla, Meī Pōpēla, Ntšhobyane Mohlabe le Mamogagare Mašumu, ngaka ya go alafa kgoši Mong Monakōme Moyene. Ntšhobyane le Mamogagare a ba batamele kgaufsi ga molwetši ka baka la gore ba ka bolaya kgoši ba nyaka go šala ba buša. Ka gobane Mamogagare o tla nyaka gore moredi a gagwe Mokgadi a šale a buša. Ntšhobyane ke motlogolo wa ga Morei byalo le yēna o nyaka go šala a dutši setulong ka baka la gore la ga Mohlabe le šabetše monna ke yēna fēla.

Lehu a lena kgoši, Mohumagadi a bōna gore bolwetši byo bo ntswerego, nka seke ka phela, a re go Butšwana ke nyaka Ntšhobyane le Papa Mokana wa Tau ba batamēle kgaufsi, byalo ka ge ba sekgole ba batamēla. A re le akwa ba bina tlou, nna ke a lešia fēla le šale le lebeletše Mokgadi ngwana wa gagwe a šale a yo tšea mosadi ga kgaitšedi yaka e tle e be yēna a šalago a lebeletše tša motse o.

111 A boēla a rōbadiša hlōgō ya gagwe yaba ke moka o homotše, e

rile ge letšatši le ya godikéla, a goma a ba botša gore manaka a pula a na le Tima Mogolo ya ba mowe ke moka mowe o napile o homotše, ka maetišo a ba tlogéla.

Boapa ke moka ba thoma go dira boapa, ke gore ba aga sethala byalo ka mpete wa makgowa, byalo ba a la diphate, ba ka kola kgoši e la ba e bea godimo ga byōna. Yo a tlogo a re a le robetše byang mabapi le molwetši ba no mmotša gore a wa o sa fokōla, mo difahlogong tša bona go e dile byalo byalo.

Ba litile gore a bee a bole, byalo ba tšee dipitšana ba bee ka fase ga bothala gore mahura a gagwe a rōtēle ka gare, ka mafuri ga ngwakō ba bolaile mpya goba pudi ba no e lesetša gore ba tla re mohlang o we ba tla go boléla ba thome ka gore na go nkgang, byalo ge ba nyakediša ba hwetšane gore go hwile selō se bile se bodile.

112

Mohlang o we barego ke tloša letlalo la tloga ke mohlang o we kgoši e hwilego, byalo Ntšhobyane o swanetše hloboša basadi, o hloboša mosadi yo mogolo, o mohloboša ka mokgwa o, o tšwa a mumile metsi ka legano ke moka a fihla a motswela ka ōna a re tseba re šetše re no dula.

Ge no ba motho ke moka o thoma go lla, byalo ka ge e le kgoši a wa a lle ka gobane kgoši a ba e llele. Ke moka ba thoma go tsibiša beng ba kgōrō ba tllilo boloka mohu. Ba re ka meriti ke moka bahlaba kgomo, nama tša yōna motho o no ja ka mokgwa o a ka kgonago, ga e na mong. Ka mabanyana ke moka ba rwala mohu ba moiša lebitleng, ba rwele mokgopa wa kgomo le nku ba e tlemile, ba yo fihla ba e bolaya lebitleng, ba bangwe ge ba épa lebitla ba bangwe ba ba tswia nku.

113

Ge lebitla le fedile ke moka ba tsenya mokgopa wa kgomo ba yo dudiša mohu godimo ga ōna, ba tšea mešwalašwati ya nku ba e tšholéla pele ga mahlō a gagwe, mokgopa wa nku ba moapeša, madi a yōna ba tšela ka gare ga lebitla, ke moka go fedile, ba thōma go phušetša mohu. E le gore a ba morobadiša, go mokona gona ba mokonne, byalo ba modudiša ka marago a lebella tlase.

Marapō a la a kgomo ke moka ba a rwala ba iša lebitleng, ba

yo a phahlaganya le a la a nku ba bea godimo ga phupu. Ge ba boetša mobu ka lebitleng ba thōma ka gōboetša mōbu o mohubedu, ke moka o montsho wa tla ka kgakala. Ke moka go fedile ba boēla ka gae, ba yo fihla kgorong ba goja mollō ba dula.

Ga re ga bošego bo malešapane, ba yo lla ba dikuloga le ngwakō o la mohu a goba a le ga ōna. Ba tllilo hlōbōga gore kgoši ya bōna e tlugile lefaseng. Basadi ba mohu byalo ba kgobakane ka kowa ngwakong o la mohu a goba a leka go ōna, byalo ge bo malešapane ba lla ba dikuloga le ngwakō basadi ba poifong e kgolo kudu.

114

Ge bosele ke moka ba yo tswalla mafōrō a la a goba a tsena ka ōna ba thula a maswa, le kowa malapeng a bahlōlōgadi, ba tswalla diferō ke moka bathula tše diswa. Ngwana yowe e tla bago kgoši, ke gore ge bantšha mohu ka ngwakong o swanetše go rōbala molomo wa ngwakō e re ge ba ntšha mohu, ba motaboše ka godimo, ge e le basadi ba tšea mese ya bōna ba e pheka ganya molomong wa ngwakō gore ge mohu a e tšwa ba mofitiše ka godimo ga yōna.

Dilō ka moka tša mohu ba dikgobakanya ba dibe a ka ngwakong ka o tee. Ge e le mahura a la a mohu ga mmōgō le letlalo di bolokiwa mowe motho a ka sekego a dibona, dilō tše ka moka di boloka ke Ntšhobyane ga gona motho yo a ka bolokago ka ntle le yēna.

115

Basadi batla dula ka mowe ngwakong wa mohu matšatši a mane ba sa a lamile lehu. Ka letšatši la bohano ngaka ya goalafa lehu e a fihla, e tllilo a lafa lehu, pele ga go a lafiwa ba swanetše go tsogēla nokeng go hlapa, ke moka a kgone a balafa byalo ke gore o bantšhitše ka ngwakong, ba swanetše go no ba mophifalong ngwaga ka moka, go fihlāla ba tllilo lla sellō. Ke sehlalošitše ka matlakaleng a ka godimo.

Lehu ke yōna tsela ya go tloša kgoši bogošing. Ka gobane ge ba bona gore ngwana wa gagwe o godile, o bile o tla ba a tšofala a sešu a dula bogošing ba swanetše go loya kgoši ya hwa. O tsebe gore ge kgoši e hwile a ba laole, ka baka la gore ge le ka ya go laola, ditaola ditlilo rutla motse, byalo ka go rialo

mowe a se molaô. Go byalo ka monna wa basadi ba bantši, a ba swanêla go ya dingakeng.

Le bôna ka noši ba no bolêla gore le seke la šala la ya dingakeng ge ke hwile ka baka la gore nna ka noši ke tlabo ke tseba gore ke bolaile keng, ke tla ba ke bolaile ke ôna motse o waka.

116

Byalo ka Morena Sekwatapeng baratho ba gagwe, ba hwile ka moka a šala le Sepalo. Byalo Sepalo e be e le monna wa go nyaka go dula ka lapeng, byalo ge go na le ditaba kgorong a sanyake go ya, ka tšatši le lengwe ba dioya ba mmitša, tšatši le lengwe ba ba sa mohwetšane, tšatši le lengwe ba mohwetšana. Byalo kgoši e fela e mmotša gore na mo o salebelle ditaba tša kgôrô o dirêla goreng, a fa mohlang ke e hwa o tla šala wa o kgona o na motse o, o tla šala wa rutluloga.

117

A seke a hlokomêla mantšu a mokgalabye. Mafelô Sepalô a ya a tsena ka ngwako wa Morena Sekwatapeng ka mosadi yo mogolo yowe e lego Thobêla ngwana Mašumu a mo imiša. Morena o be a se se a ke a éta, o be a no ba mogae, byalo molaô wa batho ba bogologo/0 mosadi mola a ba go le ngwana, ke moka monna a sa batagana le mosadi, go fihlela ngwana a sepela, mmagwe a be e a setleme ga bedi, byalo mohlang o we a yago gobatagana le mmagwe ke moka ba lomola ngwana letsweleng.

Byalo Morena o ile ge a re o ya go lomola ngwana ke moka mmago ngwana a bolêla gore kgwedi e na a ka e bôna. Monna a thoma go makala a re byang, ke mang yowe a dirilego modirô o we. Mosadi a re ke Sepalo.

Morena o ile a befelwa kudu, a sesa bolediša Mohumagadi a homola a rôbala ka ngwako, a seke a batagana le mosadi. Ka moswana a romêla Madipudi Masete gore a yo mutšišetša gore ke nnete ge ke kwa mosadi a re o imišitše ke yêna.

Masete a tloga a fihla lapeng la Sepalo a fihliša mantšu, a dumêla gore ke nnete ke nna. Sebaka sa boetša mantšu a we. Morena o ile a befêlwa, empa a re go lokile, a bitša beng ba kgôrô go ba tsibiša taba e.

118

Banna ge ba fihlile, a thoma go ba botša gore, a ke lebitšetše selô, ke le tsibiša lehu laka, nna moratho waka o mpolaile, ke lona lehu laka. Banna a baka ba fetola selô ba ile ba re diakwala Morena byalo dilô ka moka ditseba ke wena. Byalo a re go bona ke nyaka gore a lefe, nkabe a seke a tsena ka dikomaneng gona e be ke tla fetola ka mokgwa o mongwe. A mo lifiša kgomo tše nne, molato wa fêla o e tla mowe.

Mosegare kowa batho ba ile mašemong Morena Mohlabe a šala a tšhuba ngwakô wa mosadi yola. Ge batho ba le mašemong ba bona kgabo ya mollô, ge ba e tšwa ba kitima, ba hwetšana gore ngwako o šetše o fella hlaka e wetše ka gare. Ba ile ge ba butšiša gore a morena go hlomêga byang, a re go bona a ke tsebe ke a bôna ke yêna Sepalo o belaêla dikgomo tša gagwe.

Fêla le ga go le byalo molato a o yo, yo mogolo ge a e hwa go ba le dika, ke hloletše ke ngwana wa mmame. Ka moswana a tsoga a roma motho gore a tšame a bitša beng ba kgôrô gore ka moswana ba tsogêle kgorong, kgoši e na le mantšu nabo, a tšama a ba botša.

119

Maina a batho bawe a go ba a ba nyaka ke ba Magotšane Mašumu, Jobola Mašumu, Sebatane Masete, Madipadi Masete, Sepedi Pôpêla, Motšatši Pôpêla. Banna ba ga Mohlabe bawe ba ilego ba ba gôna ke Lee Mohlabe, Motantane Mohlabe, Morabudi Mohlabe, Sepalo o ile a re go tsoga e sale gosasa a tšhaba, Mabyale Mabakane le monna wa ga Lewele ba re ke Piet. Byalo banna ba babedi ba a baka ba ba raka mowe topeng ya bona.

120

Morena Sekwateng a tšea sepona sa gagwe se setelele a se bea ga re ga banna, a re go Magotšane a thakgogê a dulê godimo go sona, ka morago a re Motantane le wena sepela o dule go sona ke moka ka ya ka dula a re go Magotšane, motho yowe o dutšego naê wa mmôna, a re ke a mmôna morena, a re ke mang, a re ke Motantane, ke ngwana wa mang, a re ke wa Mokaile, a re go banna ka moka le kwile gore ngwana yo la ke wa mang, ba dumêla byalo, ke lešupa ngwana yo, mohwa pele ga tsebyi, ge nka hwa pele ngwana yo wa moratho wa ka a šale a lebeletše motse o. Ba re

morena, byalo kgoši o tla šala a lebeletše a swaretše o fe ngwana, morena a seke a ba botša ngwana. A re o swanetše go tšea mosadi ga Sebela mong wa di kômana tše. Banna ba re a ke mang yowe e lego mong wa kômana, ga Sebela e šu a ke a e tla go buša mo, fêla re tseba fêla gore kômana e ile ya bêtla ke monna wa go tšwa ga Sebela, ngwana Sebela e šu a ke a pea mo. Morena a re go lokile o swanetše go tšea mosadi ga Pôpêla mowe ba ile ba kwana le polêlô ya morena. Ba ile ba laêla ba re re di kwele ke moka ba tloga.

121 Ka morago ga matšatši a mahlano ke moka ba kwa ba hlabêlwa mokgoši wa gore kgoši e hwile ka ntle le go babya. Ke moka ba yo rwala kgoši ya ga Mohlabe ba moiša mabitleng. Ka morago ga sellô ba kgobakanya batho ba tlilo šupa batho moledi wa kgôrô, byalo bôna ba ga Mohlabe ba bolêla gore moledi yo o swanetše go swarêla ngwana wa Matšhubeng yowe e lego motlogolo wa ga Molapo le tsebe gore lehono yowe a swerego kgôrô ke Motantane motlogolo wa ga Mašumu, ke ngwana wa Mokaile moratho wa mohu, batho ka moka ba re Thobêla. Yowe a go êma ga re ga banna a ba šupa ke Lee Mohlabe.

Kganthe Sepalo le Morabudî a ba kwane le taba e, Motantane a ba mowe sebakeng se sa go tswarêla ngwana. Sepalo ke moratho wa moratho wa Mokaile ngwana wa pele wa Mokgadi ke Sekwatapeng Morabudî ke ngwana wa Sekwatapeng ke ngwana wa mosadi yo Ditšhila ngwana Mabakane.

122 Byalo Sepalo a fêla a sepela bošego a e ya go kgoši Matswangwane Mahlô (Sekororo), a e ya a motša gore kgoši ke nna, byalo morena Mahlô a fêla a re go Motantane banna ba geno ba ntswenya, bošego byo bongwe le byo bongwe ke robala nabo mo, ba bolêla gore wena a ba gorate. ɛ le gore Morena Sekwatapeng o ile ge a e hwa a šia Kôma, byalo ya šala e le matsogong a Motantane, ka baka la gore o ile a ntšha kgomo a šaba bogoši, Morena Sekôrôro a re go Motantane o swanetše go ntšha lesome la diponfo, ke gore ke sebego sa kôma. Byalo a kgobakanya ba ga Mohlabe beng ba kgôrô go ba tsibiša taba e.

Byalo ba re e sale go tloga bogologolo taba ya mohuta o a re tsebe, taba e we e ka seke ya dirêga, fêla molêla goja a bolawe o ka no ntšha wa mofa. Sepalo le Morabudi ba gana taba e, byalo kganthe bona ge ba gana ba le byalo ba fêla ba tloga bošego bá e ya ga kgoši go motsibiša gore a ka seke a gofa rena re itše a gofe byalo wa gana.

123 Morena Sekôrôrô a kitima a fihla Leydsdorp go bega gore Mohlabe o teile kôma kantle le tumêlêlo ya ka, byalo Morena Komosasa a roma le podisa la go tla go bitša Mohlabe, a fihla a bolêla gore ke bôna morena Sekôrôrô mo o re wena o teile kôma ka ntle le tumêlêlo ya gagwe. Mohlabe a re kôma e šille ke mohu e be ba kwane le lengolo la go tšwa mono le gona. Ba re o swanetše go hwetšana la gago lengolo, o seke wa šoma ka ~~in~~ lengolo la mohu. Byalo kgoši Sekôrôrô o re o nyaka lesome la diponto a kgone a kwana le nna, ba re ke ya godiang, phetolo ya re ke se bego ke molaô, a wa, a re sepela ge o le nayo o ntšha, ka morago o belaêla o tlo ntšha a gofa.

Ka baka la go hloka tšhelete o ile a ntšha kgomo tše tharo, ke moka molato wa fêla.

124 Byalo ka ge dinokwane ditšwela pele ka bo nokwane bya bôna. Morena Sekôrôrô a bitša pitšô, byalo Motantane a ya pitšong le le šaba la gagwe, ditaba tša pitšo tša bolêlwa, tša ba tša fêla. Mohlabe a bula difate ke moka a tloga le lešaba la gagwe. O ile ge a tshela noka ya mošunwana, ba mitša morago. Ge a fihlile ba mmitšetša ka ngwakong, ke moka ba re go yêna, o botše Magotšane Mašumu a seke a ba a sa seka melato, melato e swanetše gore e be kgorong ya Masekane Mahlô.

Mohlabe a êma a re thobêla ba nareng, ditaba di a kwala, byalo nna ke nna yo monyana ka gobane ke nore ge ke gola ka hwetša e le gore Mašumu ke kahlodi le gôna o na le bana. Sekôrôrô a re a ke nyake polêlo wena o swanetše go dira mowe ke go bolêlago Mohlabe a re ditaba di a kwala Morena, byalo e ka kgona wena o motše, nna ke a šitwa motho le bana ba gagwe, ka gobane kgogo e beêla mae a yôna ke moka ya phaphaša ditswiana tša yôna, byalo

125

kgogo e ngwe ya ba moopa, byalo ka go rialo mowe go a dirêga gore le tšee ditswiana tša yona le dife kgogo ya go hloka ditswiana gore e sediše. Morena a ka a ba le karabo, ke moka a iša seatla godimo ga Mohlabe a motia, ke moka ba thōma golwa.

Ka mowe ngwakong gobe gona le ba Banareng le banna ba gešū ba se ba kae, banna ba Makhutšwi ba leka ka maatla gore ba sware Mohlabe gore kgoši e fo motia, marašana a we a go ba a le gona, ba tsena ka ga re ba fihla ba swara Mohlabe ka letsōgō, ba tšwa motseng wa mošate. Ya ba lešaba la ga Mohlabe le kwa mokgoši wa ntwa, ba goma, e rile ge ba lekgaufsi le go tsena motseng ba hlakana le mong wa bōna, byalo ba re molato keng, a wa molato ke gore bana ba Mašumu ge ba fapane Mašumu a seke a kwa ditaba tša bona, di a hloleke Masekane byalo ge ke ganetša taba e we ke moka ba tia.

126

Ba re ke ntwā byalo re swanetše gore re bošle re e golwa na bo, Mohlabe a re, marumu a sale gona makgowa ba tibetše, taba taba ke go boledišana ka molomo. Ke moka ge Mohlabe a belašela mabapi le go teiwa ga gagwe, Komosasa le yēna kgoši ba ngola ~~ka~~ lengolo la go tsibiša Mohlabe gore o swanetše go fologa setulong sa kahlolo. Ka baka la melaō ya makgowa, ka kgapeletšo taba ya mohuta o we ya ba ya dirêga, ya ba ke mathōmō ge kgoši e foloswa setulong.

Ka baka la molaō o we, melaō ka moka ya sesotho, a ba sa e sepidiša ka molaō. Byalo ka mabyalwa a dibego a ba sa ntšha, Mahlakori a ba sa ntšha, dilō tšena ba ntša ba e ya ba bega yola ba go mofološa, ge tšatši le lengwe a ka gana ke moka ba goma naō ba yo ja.

127

Legatong la yowe Motantane ba ile ba bea Sepalo, ke moratho wa kgoši, byalo ge Motantane a mo lebeletše o re rangwane. Byalo ba goma ba tloša Sepalo bona ba Makhutšwi ba bea Morabudi ngwana wa kgoši, byalo yo Morabudi ke motlogolo wa ga Mabakane. Ba we e lego beng ba kgōrō ke moka ba dula ka moka go ya ka kgorong, o seka molato a le noši le ba fapani fēla.

Motse o la wa mohu Sekwatapeng wa thubêga, basadi ba bangwe

Mokgatli, Mpyafe le Makoše batia mengwako ya bona ba ya ba aga Pôpôtwe noka ba nwa Morola. Mapholo, Mampuru, Masenkele le Madimabe ba ya ba aga Mangonyane noka ba nwa Sedukwi, motseng gwa šala Thobêla ga mōgô le yêna Sepalo. Morabudi le yêna a ya a dula ka mošo wa Mangonyane. Mowe go šupagala taêlo e la ya mohu Sekwatapeng e la ya gore Sepalo ge a saka wa hlôkômêla ditaba tša kgôrô, motse o ka seke wa šala wa o kgona, le gore ngwana wa moratho waka Mokaile a šale a lebeletše motse o.

Ditokêlô se se a mogelago ke Kgoši le dithoto tša gagwe.

128

Dibego tšewe kgoši e dihwetšanago ka mehla ke dibego tša mabyalwa ka baka la gore mabyalwa ke dilô tše dinwewago letšatši le lengwê le le lengwe, ka go rialo mowe ke mowe o kwago ba re tlala bolaya maphatla ba mošate re ja nama, ke gore ba re gonwa byalwa ba ja nama ya dibego. Mahlakori a tšwa ka mabaka ka baka la gore ba ka seke ba hlwa ba bolaya dikgomo tša bona tšatši le lengwe le le lengwe. Ba dibolaya ka mabaka.

Byalo ge motho a ka bolaya kgomo a ja lehlakori, o swanetše go lifišwa ka mokgwa o we kgoši e ratago, mohlomong a ka mo ntšhiša pudi go ba pudi tše pedi ge a sena manganga. Yowe a dirago manganga go bo ntšhagala gore o nyatša kgoši le kgomo a ka mo ntšhiša.

Byalo ka Mašumu a ile a gana go ntšha lehlakori la kgomo a re nka seke ka kgona go ntšha lehlakori ka fa moratho waka. Byalo ba re go moraka a tloga a ya Monamalla o rile ge a boya a tla a ntšha kgomo ya go e pega, a ba a ntšha e ngwe ya go bega gore mahlakori a ka seke a ja.

129

Kgomo e na ya lehlakori e na pile ya ba ya manganga hlaa a banna ba e bolaya. Ke moka ba ntšha se rope sa yôna ba se fa Mašumu ba re mogale a galefa wa ga lifišwa, lehlakori la yôna ga mmôgô le letsôgô ke tša kgoši, bontši bya nama ba a pea kgorong ke manganga hlaa a banna.

Se bego sa dinhlwa go ntšha motho ka o tee, yowe a thomago go dirafa pele ke gore molaô go swanetše go loma ba mošate pele. Mohlang o we ba lomago dinhlwa ke seila batho a ba e go

lema ba hlwa ba dutše.

Mekgopa ya tau le nkwe ge motho a ile a bolaya diphōōfōlō tšewe, mmolai o swanetše go botša ba ga bo ke moka ba rwale mokgopa ba o iše mošate. Ge ba le kgaufsi ke moka ba thōma go go ba mogobo, mogale ba mcetišitše pele, apere mokgopa wa sebatane sewe, ba bile ba kgile le mahlare ba mipile ka ōna ge ba tsena ka kgōrō, basadi ba mošate ba kganela mogobo ba letša mefulokwane. Ke moka ba fihla ba bega mokgopa kgoši le yōna o tla ntšha kgomo ya lomiša mogale ka yōna.

130

Nama ya kgomo e we ba e apea kgorong, ke moka basadi ba faga maušwa ba a tliša kgorong, ba dula fase ba ja. Lehlakori le letsōgō ke molaō diswanetše go ya ka lapeng la mošate, mogale ba mofa serope. Go byalo ka naka la tlou, motho yowe a tšwago nalo ba swanetše go mo hlabēla kgomo ya go mo lomiša.

Se bego sa Ngwaga.

Ngwaga o mongwe le o mongwe, monna o swanetše go ntšha pudi, pusi e na ba re ke a lekgēthō. Go byalo ka makarapa bona ba swanetše go ntšha ponto e le gore ge ba fihla mono gae le gona ba swanetše go ntšha lesome la go dumediša kgoši gore borwa ke boile. Ge le karapa le sena tšhelete o swanetše go dumediša kgoši ka pudi go ba patši go ba se sengwe sa diaparo.

Maduma a baeti, ke gore ke maduma a ba bapatši, motho o ntšha sewe a tšwago a tswere se we a se bapatšago, byalo ka marumo o swanetše go ntšha lerumo ka letee a dumediše ka lona, ke moka a hwetšane tumellō ya go bapatša dilō tša gagwe ga botse a sa tšhabe selo.

131

Dikgomo tša Kgoši.

Gona le dikgomo tše dintši, byalo dikgomo tša malapa a se tša gagwe dina le mong wa tšōna. Byalo ka dikgomo tša baredi, dilaola ke yēna kgoši ga mmōgō le mosadi wa gagwe.

Dikgomo tša kgoši a e noši, ke dikgomo tša kgōrō tša go lifiša melato, le dikgomo tša go thupiwa, ka gobane ba re go dithopa ba tla natše mošate ke moka morena a lomiša bagale ka tše

dingwe byalo tše dingwe di a ruiwa. Byalo tšewe ke dikgomo tša kgoši a e noši, a ka dira ka tšona ka mokgwa o a ka kgonago a e noši, ke gore ka kgopolo ya gagwe.

Le ditšhelete tša makgêthô le dihlahle tša tša kôma tšewe e lego pudî, ke tša gagwe. Empa o di boloka ka ngwakong wa Mohumagadi, bontši ka ngwakong wa gagwe. Go boloka ga basotho, ba êpêla fase. Tšhelete ya mohuta o we e a tswenya mo bathong ba bagolo, ka gobane a hwa, o kwa ba thôma gore o be a na le tšhelete e ntši, byalo tšhelete o epetše ngwakong, e le gore gona ke nnete go byalo, empa go ba bangwe e le maaka.

132

Tšhelete ya mohuta o we, ba phakiša go botšiša basadi ba mohu ba sale tlalelong. Ge e ka re ka morago ga matšatši wa botšiša ba ka seke ba gobotša nnete ka gobane ba gabo basadi ba šetše ba ba botšitše gore le seke la bolêla ge e ka mohu o ile ge a e hwa a ba a go file selo, ke se hlapô sa monna wa gago le wena o tla lêla ntshe.

Taba ya mohuta o we, o fêla a botša mosadi wa ma moratwe, go byalo ka Morena Sekwatapeng, mamoratwe wa gagwe e be e le Makoše ngwana moyene. Byalo a beile digatla tša kôma ka ngwakong wa mosadi yo le tšhelete e e lekanago masome a mararo, lekgolo la diponto a epetše ka ngwakong wa gagwe, byalo mosadi yo o kile a mošupa pele ga lehu la gagwe.

133

Mohlang a hwago baile ba botšiša basadi byalo Makoše a ntšha masome a la a mararo, basadi ba bangwe a ba ka ba ntšha selo, yêna Makoše a bolêla gore ke ile ka kwa a fêla a bolêla gore tšhelete e ngwe o epetše byalo a ke tsebe ga botse gore o be a e ra ka ngwakong ga o fe mosadi, ba leka ka matla go nyakišiša taba e, empa a baka ba e hwetšana. Makoše o be a tla ba šupa mola ba mo ntšhetše tšhelete e la a go bafa, byalo a lebella pele gore ba tla bofa selo a bona ba sa mofe le yêna a napa a homola.

Ka morago ga sellô, mosadi, a re mosegare kowa ba tšwile ba ile mašemong a ya a phušulla tšhelete, a e rwala a iša ga gabo, a fihla a fa kgaitšedi ya gagwe Ramaja a re go yêna a

moswarêle.

134 Mojêle ya tšhelete e we, Ramaja a ntšha ponto a fa Makoše a re o tla rêka dikobo, byalo Makoše a dira byalwa a rwala a ya go leboga kgaitšedi ya gagwe, a ya a boya a mofile ponto le lesome ke moka ba no fêla ba dira byalo. Ka baka lewe ba dirêla gore ba hlôlôgadi ba bangwe ba seke ba tseba ka baka la gore ba ka bolaya mosadi ka boloi. Motho a ke a hloka mogwera, a seba mogwera wa gagwe taba e, ba bo leloko la gabo monna ba a kwa taba e ga mmôgô le bahlôlôgadi, byalo ba šita go motšiša ka baka la gore o ile a bafa masome a mararo ba seke ba mohlapiša diatla.

Motse wa mošate ke o mogolo gagolo, byalo kgôrô le yôna ke e kgolo, byalo lešaka la dikgomo le ba ka mafuri ga motse phapoša le motse, gore molore wa tšôna wa seke wa ella ka gae, byalo dikgomo ka moka di ba ka mowe šakeng lewe, tše dingwe dikgomo di be dile lešakeng la Mašumu, go dirêla gore ge manaba a ka fihla a re ke a thopa tše dingwe diphologê.

135 Mašemo a mošate a molala ka o tee, byalo ka ge nkile ka hlaloša mabapi le ditaba tša temô ga mmôgô le mašemo a bo ngwanabo kgoši. Ge ba e tšwa gae ba e ya mašemong, tšhemo ya mathomô ke ya Mapule mogatša moratho wa kgoši Maboi, ba sešu ba tsele Sedukwi. Ge ba tsela Sedukwi ba tsena tšhemong ya Mpheso mogatša moratho wa kgoši Mokaile, e gofana le tšhemo ya Mafefera Mohumagadi wa kgoši, ya Mohumagadi e gofana le tšhemo ya Mokgatli mosadi wa kgoši, ka tlase ga ditšhemo tšena ke tšhemo ya Mapulo mosadi wa kgoši, Mokgatli o gofana le Makgatlako mosadi wa moratho wa kgoši Mokaile, Makgatlako o gofana le Ditšhila le Mokgwatse basadi ba kgoši, Ditšhila o gofana le Maponye o be a dula le kgoši, empa a se mosadi wa gagwe ke mosadi wa ga Mašumu wa malome wa kgoši, byalo malome a gagwe a re go hwa, ke moka a re o rêmêla selepe sa malome wa gagwe a tšea makgolo wa gagwe a mo dira mosadi a ba a motsentšha ka motseng wa mošate. Maponye o gofana le Mampuru, Mampuru o gofana le Madimabe, Madimabe o gofana le Mothomosehla ke mosadi wa moratho wa kgoši Sepalo Mothomosehla o gofana le Thobêla mosadi wa kgoši.

Ka tlase ga tšhemo ya Mampuru ke tšhemo ya kgoši e we ba rego ke moota.

136 Mašemo a na ka moka ga ona a lema ke dipholo tša mošate di limiša ke baratho ba kgoši. Byalo mosadi yo mongwe le yo mongwe o hlagola tšhemo ya gagwe. Tšhemo e we e lemago ke setšhaba ka moka ke tšhemo ya kgoši e we ba rego ke Moota le gohlagola e hlagola ke basadi ba naga ka moka le go buna. Mona mašemong a go gašywa lotša, mahea, leroro lešalešale dintswa le hloko dithotse.

Dilô tšena ge ba dihunne ke moka ba diša mošate ke mabêlê a kgôrô. Ge go ile gwa fihla baeng byalo ka baeng ba koša ya lepeša ba swanetše go faga ona.

Tlala.

137 Ge tlala e le gona basadi ba kgoši, kgoši e swanetše go tšea se tswana ke moka a bêle basadi ba gagwe. Ke ona modirô wa ona, le go dira mabyalwa a go rola kôma. Mabêlê a na a tšhemo ya moota o swanetše go boloka ke Mohumagadi wa kgoši. Tšhemo ya Mohumagadi e limiwa pele ga mašemo, ka gobane ge peu e tšwa ba tšwa ka yôna. Ke gore kgale e be ba sa leme ka dipholo e be ba lema ka diatla. Byalo mohlang ba ntšhago kopyane e be kgoši e hlaba mokgoši wa gore ka tšatši la gore go tla tšwa Kopyane byalo bahlankana le banenyana ka moka ba mo nageng ba tsogêla mošate le matšepe ba yo lema tšhemo ya Mohumagadi. Tšatši lewe a go leme motho, ka moswana ke gona ba tla ya go go lema batho ka moka mašemong a bona.

Lefa la Kgoši.

Ma bapi le lehumo la kgoši byalo ka dikgomo, ke dilô tšewe di hlabêlwago baeng, e seng baenenyana baene ba bagolo. Byalo ka kgoši ge ile ya e tela e ngwe, kgoši yona ka nama a e e tele e ngwe, e no roma batho ba gagwe ga gona le polêlô, byalo ka ge ba rumile ke yêna, ke gore ke yena kgoši, ka go rialo mowe ge kgoši e ka seke ya kgona go ba hlompha a nyatša bona o nyatšitše mong wa bona. Go byalo ka ngwana wa motho wa môna, byalo wa mo kganyetša mo go ngwe wa mokona le tša go ja. Ge

138 ngwana a yo fihla gae a botša batswadi ba gagwe taba e ka nnete ba tla go kwela bo hloko, le ge o ka hwetšana ba ija ba e nwa, ba ka seke ba go fa o tla feta.

Bobe a bo e tšišane.

Ke batho ba pelo tše botho, batho ba, ge motho a ile a dira ngwana wa bona ka mokgwa wa bošaeadi, ba no motša ka molomo gore wena a se wena motho o re go bona ngwana wa rena wa mo dira mpya, fêla mola e be re sa bone gore bobe a bo e tšišane e be re tla go kona byalwa byo.

Ka lona lehumô lena la kgoši la dikgomo le hlapiša ba gale diatla byalo ka ba bolai ba ditau le dinkwe, le go phasa badimo, ke gore go gona le dipheko ke tšona dikgomo tša kgoši di swanetšego gore di bolaiwe. Go hlatšiša magaola dipeba le go hlabela ba le ge ba bina malope le yêna mong ge a nyaka go bolaya o no bolaya.

Moyabe.

139 Kgoši o no e bolaêla go ja, byalo o na le bo ngwanabo, o swanetše gore a ba bêle, byalo e a biwa ka mokgwa o, o tšea serope a fa Mokaile yêna kgoši ka noši a tšea letsôgô le lehlakori. Byalo baratho ba ba ngwe o ba ripaganya ditloki ditloki ga môgo le basadi ba gagwe. Serope ke nama ya molata, ke gore ge motho a ka ba le bana ba bahlano, byalo mogolo wa bona a bolaya kgomo o swanetše go tšea nama ya serope a fa yo a mo hlatlamago, byalo yêna mogolo wa bona nama ya gagwe ke serope.

Mokaile o hlatlama Sekwatapeng, byalo ge Mokaile a ka bolaya kgomo, o swanetše go ntšha lehlakori le letsôgô a fe Sekwatapeng byalo serope o se fa Maboi ka baka la gore ke yêna a mo hlatlamago. Ge Maboi a ka bolaya kgomo, o ntšha lehlakori a fa Sekwatapeng le letsôgô la kgomo, letsôgô le lengwe o le fa Mokaile byalo a tšea serope a fa Sepalo ka lona le baka la gore wa mo hlatlama. Byalo Sepalo a bolaya kgomo letsôgô go tšea Maboi le lengwe ke la Mokaile lehlakori ke la Sekwatapeng, serope o fa Nkwane. Pudi le nku ba no dira byalo ka kgomo.

140

Ge taba e ya moabe ya seke ya dirêga a se molaô le rutla motse ka go rialo mowe ka baka la gore dithori di tla tsena ka gobane yo mongwe o tla dula a belaêla gore nna ke ile ka ba a bêla ya ka kgomo byalo bona a ba nkabela ba lle lewa ka moabê. Ge e le Moabe wa Pudi le nku tšona mong wa yona o re go bolaya ke moka a e apea ka moka ga yona, byalo ya re kowa e budule basadi ka moka ba tliša ditswana tša bona a ba phatha mala le mošwane, byalo a ntšha ditho tša yôna a diaba ka tsela ya tšona.

141

Hlôgô ya kgomo ba e apea ka lapeng la bo kgomo, mohla o mong ba no apea kgorong le ge e se kgomo ya molato. Ke gore selo sewe ba ya go ba e apea ka lapeng kgomo bare go e bolaya ke moka ba e rorêla ka ngwakong wa bo mong wa yôna ga môgô le hlôgô byalo yo tšwa e le ka ngwakong ke moka ba e remella ga na ka kowa lapeng. Byalo ba kgona ba rwala pitša ba iša kgorong. Hlôgô ba e jêla kgorong, empa ge ba ija kgoši a e ji nabo, bona ba ntšha leleme le mohlagare wa yona ke moka ba yo mofa byalo ba kgone ba ko kona hlôgô. Bahlankana ba ba fa ditsebe le dikgwatla.

Kgoši le bo laodi bya yôna.

Kgoši e laola batho ka melaô ya sesotho sa gabo, byalo melaô e e tsibiwago ke e, ge kgoši e go bitša o swanetše gore morena, go ba thobêla go ba tama, ke ôna mantšu a go hlompha. Byalo ge kgoši e ka re e go bitša wa re ee, o na le molato, ke gore e ka go ô manya ka mokgwa o e ka kgonago go ba go go tia. Byalo banna ba ba le go gôna ba swanetše go rapêla morena ka go fêla ba re thobêla, thobêla ke ngwana wa gago wa seke wa bolaya le ge a motia a ba swanêla go swara kgoši gore a molese bona ba swanetše go wa fase ka leôpô go fihlêla kgoši e mo tlogêla. Motho yowe o swanetše go rapêla, molato wa mohuta o we pudi e lokile.

Melaô ya dijô.

Ke gore motho yo mongwe le yo mongwe ge a dirile byalwa o swanetše go ntšha sebegô ka pitšana e a e bonago, ba re se ya

142 mošate a segalle. Ge motho a ka di byalwa a se ke a ntšha sebegô, byalo taba ya mohuta o we kgoši a e morere e no homola, tšatši le a na le molato le yo mongwe, byalo kgoši e swanetše go mo fidiša ka gore yêna ke kgoši ka noši a yo bona molato o we wa gagwe nna ke nna mohlankana. Mohlomong go fihla mabaka a mathata, pula ya se ke ya na byalo ge batho ba e ya ba re o reng morena naga e ôma, kgoši e tla ba fetola ka gore sepelang ga mokete le motše o re ke yêna sekokoi, nna a ke na motatale byalo ke yêna. Lekgotla le swanetše go bona ditaba tša motho yowe ka gobane batho ba ka se ke ba hwa ka motho ka o tee, ba tla mo lifiša ka selo se segolo. Kganthe ge a ile a nwa sebegô, e ka be a ômêle mapoto a rwale a yo e pega gore nna ke sentše, ke ile ka nwa sebegô, ka go rialo mowe ke moka molato o fedile.

Kgomo ya Molato.

143 Kgomo e na ya molato e na le molaô, ge molato o rerilwe wa fêla, byalo kgoši ba mofa sa go tswalla kgôrô, e le gore molato ke wa go lekana kgomo tše pedi goba tše nne, byalo mo a hlolêlwa o swanetše go ntšha kgomo ke moka a tswalle kgôrô ka yôna. Byalo ge kgoši e nyaka gore kgomo e bolaiwe, e botša lekgotla gore kgomo e we a e bolaiwe, ke moka ba ya ba e bolaya.

Kgomo ba e bolaya ka lerumo, ba e hlaba kgaufsi le letsôgô ka lehlakoring la sesadi, le go wa ga yôna e swanetše go wa ka lehlakori lewe ba e hlabago ka lona, ka go rialo mowe ke gore e rimamišitše marumy^o, ge e ka wa ka la setona ke gore lefase le tla ba le mokgwa.

144 Ka šakeng go tsena mohlabe ke moka a ngwegella kgomo, go fihlela a e ba tamela ke moka a e hlabe ka lerumo, byalo a tšhabe a manalle ka lešaka a dule fase, banna ka moka ba ba nego ka ntle ga lešaka le bona ba swanetše go kwatama fase ka khuru, ke gore ba hlaba thedi ba loma senkô, lerumo la bobedi e swanetše go wa fase ge e le mohlabi wa nnete, byalo ge e wele fase, ke moka ba e le setša ba e sokolla fêla gore madi a se ke falla, ba yo bega kgoši gore kgomo e wele, byang, ka lehlakori la yôna aowa go lokile, ke moka o ba fa serokolo le phela le

mailane, ba ripa dikgati tše pedi tše ditshese ba difotla ka dihlare tšewe, yo mongwe le yo mongwe monna o swara dithopana tšela ka diatla tše pedi ba tia kgomo ka tšona, ke gore ka letsôgô la senna ba gometša ka la sesadi batia, ka moka ba dira byalo go fihlêla ba felela ke moka ba thome go e tswia, masogana ba kitimêla go thwamola mosela wa yôna.

Ge ba thwamotše mosela, mokgalabye yo mongwe o ntšha seledu, kowa ba gotša mollô wa go beša seledu, seledu ba seja pele ga gore kgomo e fele go tswiwa, byalo ge kgomo e fedile go tswiwa, ba yo bega kgoši gore e fedile go tswiwa, a ba botše gore sepelang lo phakolla, baê ba phakolle.

145 Ba ntšha letswalo ga môgô le sebete byalo sebete ba sega ka theko ba phahlaganya le letswalo ba beša ke moka dinama tša banna tša go beša difeletše. Ge ba feditše go phakolla ba swanetše go bega gore e fedile, ke moka kgoši e fetole ka gore molaô le a o tseba ba yo tšea mphapha o mongwe ba o iša ka lapeng la Mohumagadi ga môgô le mogodu le mala, lehlakori la yôna ke manganga hlaa a lekgotla.

Byalo ba e ripella ka moka ga yôna ka dipitšeng ga môgô le hlôgô le dibera, ge e budule ke moka, ba yo bega kgoši gore e budule, a ba fetole ka gore jang, pele ga gore ba jê ba swanetše go ntšha nama ya kgoši ba iše ga môgô le leleme. Leleme ke molaô motho a swanêla go leja, a leja a ka fela a ntšha ya go lebaleba.

146 Ge ba feditše go ja ke moka go fedile, ba laêla ba tloga, yo mongwe le yo mongwe o tloga le sekobêla sa gagwe. Nama a ba rwele e hubetše ba swanetše go phuthêla ka melopenyana, yowe o ga hlanago naê tseleng a se ke a tseba gore na o rweleng, sa ka molopeng se tseba ke mong molope.

Ke ôna ~~ma~~ molaô wa kgomo ya molato, motho a ka se ke a no kitimêla go tswia goba go phakolla byalo ka manyalo a moredi a gagwe, e sepedišwa ka molaô.

Maduma.

Maduma ke molaô o mogolo, le gôna a fa moeti hlaloganyo ya

go tseba yowe e lego kgoši. Ge o ka hwetšana banna ba dutši o swanetše go dumediša, ge o ka no fihla wa no dula wa se ke wa dumediša, ga bane taba nago le ge o ka hwetšana e le gore ba a nwa ba ka se ke ba gofa byalwa ka baka la gore ke wena lešoboro le magane ba ka se ke ba go butšiša.

Ge Motho a hwile.

Batswadi ba bana ke baledi, byalo ge motho a ka hwa le swanetše go bega mošate, gore ka mono re ile re a diša a ra goroša ke molaô wa bagologolo.

147 Ngwaga o moswa ge batho ba limile dibyalo tša bona mašamong byalo tša ba tša butšwa ya ba ba mošate e šu ba loma, ga gona motho le ka o tee yowe a swanetšego go dija. Mokhukhu ke gore ge motho a dija pele ga gore ba mošate ba lome, o re kowa letšatši le diketše letsufi le tswara ke moka a rôba mahea a fakêla ka mokotleng ke moka a fihla a pea le bošego byowe, digokgothi o swanetše go difihla, ka baka la gore ba mošate ba di bona ke molato. Ka gobane o jêtše ba mošate difeka, molato wa mohuta o we ke kgomo.

Kgoši e sepela melaông e we e tsibyago, a ka dira gore o bea molaô o ba sa o tsebego, lekgotla le ka se ke la dumelana naô, empa a ka galefa byang le byang ba swanetše go no fêla ba e peile ka fase, empa molaô ôna ba fêla ba re thobêla molaô o we a re o tsebe. O ka se ke wa dirêga ka baka la gore lekgotla a le kwane naô, le yêna morena a ka se ke a dišala morago.

148

Kgoši e le Moahludi.

Kgoši e ka se ke ya a hlula molato pele ga gore lekgotla le be gôna. Makgotla a we a hlolago melato mo kgorong e, ke beng ba naga, Mašumu, Pôpêla, Masete le yêna Mohlabe, banna ba kgôrô tše dingwe ba ka noba gôna, empa yo mongwe wa kgôrô tše di ngodilwego tše ge a ka se ke a ba gona pelaêlo e swanetše goba gona fêla ba tla ahlola. Kgoši ke ditsebe o thaeletšitše baahludi mowe ba a hlolêlago molato gona, fêla ge a ka kwa gore baahlola sepitša le yêna o ba fa potšo ka mokgwa o we ditaba di

bolêlwago ka ôna.

Molato o byalo ka wa Baloi.

Ge motho e le moloi ba tšwa ba ya dingakeng byalo dingaka tšaya tša motia, ge ba boya ba bolêla gore mokome o tšo tia mokete. O swanetše go fa lekgotla pele ke moka ba ahlole. Empa kahlolo ya moloi e noba gore a bolaiwe, motho ge a tlo phologa e le moloi o swanetše go tšhaba a tshela noka gona a ba mošale nthago ba mogomêla.

149 Byalo ka Malebonyane mosadi yo a goba a tšere ke ba ga Masete o ile a loya mosadi wa ga Mohlabe leina Maseboko. Mosadi yo o ile a re go teiwa ge a fihlile gae, byalo a kwa gore o swanetše gore a bolaiwe, disebi tša moseba, a napa a tsoga bošego a tšhaba a tšhabêla ga mokgotho, a baka ba molatela baile ba mogomêla. Ba re go morwa wa gagwe ngwana wa noga a na nogana, o swanetše gore o bolaiwe, ke polêlô ya lekgotla. Morwa wa mosadi yowe ke Matau Masete, byalo a re ke a kwa lekgotla, hlôgô ya motho e lifiwa ka hlôgô, byalo ke na le ngwana wa mosetsana ke lefa ka yêna. Lekgotla a laka la mokwêla la re le ka tšea ngwana wa noga la motsentšha ka motseng o tllilo re fetša, o swanetše go bolaiwa.

150 Kgoši e ile ya a hlamiša molomo wa yôna, ya re ke a kwa lekgotla la ba bina tlou, byalo e ke le mpotšeng, mmago mokete šo ka mo ngwakong wa babya, byalo bolwetši byo bo mmabago a bo mmabele gore o tlo phela, byalo o na le morediê, ga ke tsebe gore na go tlo dirêga gore bakeng sa gore mosadi yowe wa go babya, o swanetše gore a phološwe byang, gore go hwe yo morediê. A baka ba a raba, byalo morena a tšwela pele ka gore le swanetše gore le a mogêlê mosadi yowe, byalo ka ge lekgotla le dumelana le ~~gore~~ gore Matau a bolaiwe bakeng sa mmagwe. Lekgotla la gopola la hwetšana gore morena o na le nnete, lehu a le hwele, ba dumelana le gore Phašuku Mohlabe a mogêlê mosetsana, fêla le tsebe lekgotla ke morena yowe, Matau a lefe, o ndiša mamundi, mosadi yowe o swanetše gore a nyadiwe byalo ka ba bang basetsana, ba re

thobêla, a re molato o fedile, le se ke la bolaya monna yowe wa ga Masete ka gobane ke a tseba gore ge leka ganetšiša mowe lena beng le boletšego le kwa bohloko ke moka la dira kotse mothong.

151 Moredi wa Matau Malehu a tšea ke Phašuku. Kgoši e ile ya bona gabotse gore taba e a se taba, byalo ke moka a re ke a ba kgalemêla a bona ba sa kwišiši kudu go galifile le bona ba ga Mohlabe, byalo la phološa Masete ka mantšu a gagwe a boleta, lebakeng sa gore a ile a kata lekgotla.

Supulugane o kile a tia mosadi ka baka la bohlotlôlo, byalo mokgalabye yo wa ga Morei, a bôna gore mosadi a mone gabotse mesepelong ya gagwe ke moka a ya lebenkeleng a reka lepai le lešweu, a fihla a fa mosadi. Ke lebaka la mo ba lema, byalo mosadi apara lepai lena, lebaka la go ya mašemong la fihla a tšwa, mokgalabye a namêla thaba a lebella mosadi. Mosadi a sepela, o ile ge a yo tshela noka ya morola monna a utuloga ke moka ba a roga tsela. Morei a fologa thaba ka lebelo a libile mowe ba utamilego, o rile ge a fihla mowe sekgutlong ba mōna ba tšhaba, byalo a thōma a leka ka maatla go rakiša dirale, byalo a mošia, ge a re o nyakêla madibekwane a se ke a mōna le ka mo a ilego, a boêla gae a fihla a dula.

152

Lebaka la go gôrôga la fihla, mosadi a gôrôga, monna a thōma go môtšiša gore yola wa goba o le naê ke mang, mosadi a re nna nkešu ka ba le motho, monna a re go mosadi ge o sa mmolele ke tla gotia, mosadi a homola a se sa fetola monna. Monna ke moka a thōma go lwa le mosadi, mosadi a kwa gore di a baba a phōnyokga monna a tšhaba, a ya a rōbala mošate a bigile ditaba.

153 Ka moswana kgoši ya roma pampanyane go bitša Morei. Morei ge a fihlile, ke moka kgoši ya bitša banna, ba fihla ba sekiša Morei gore mosadi o be a mo tiêlang, Morei a bolêla ka mokgwa o go šetšego go ngodilwe ka ôna. Ba botšiša mosadi, mosadi a re taba e we a ke tsebe, ke nore ge ke boya mašemong ke moka a re naa yola wa goba o le naê ke mang, ka re nkešu ka ba le motho, ke moka ke ge a ntia.

Banna ba re Morei o no tia mosadi yo ka phošô, e ka be o

154

sware monna yowe, lepono le seka ka morwalo byalo e kaba o tšereng sa gagwe, sa hloka ba re go yêna o swanetše go ya bonyela mpya. Morei a se ke a kwišiša a gana. Kgoši ya re go banna motlemeng, ke moka ba moswara ba motlema, fêla ba ile ba motlema ba thomile ba katana naê. Kgoši ya tšea tshelare ya mo tia ka yôna, go fihlêla monna a o kwa gore di a baba a ntšha pudi ya go se tlemolla ditšhipi. Ke moka kgoši ya re o swanetše go ntšha pudi tše tharo, ke moka molato o fele. Morei a ya a gapa pudi tše tharo ya bone ke ya go tlemolla ditšhipi. Ke moka kgôrô ya šala le pudi tše pedi, mosadi a tloga le tše pedi.

Manganga a bolaya, bona Morei o ile a teiwa, a ba a lefa. Mola a se ke a dira manganga, mohlomong e kabe a no ntšha pudi goba pudi tše pedi.

Kgoši le bolaudi bya dira thutô ya ntwâ ba ruta ka dikgati go tloga ge e sale mašoboro go fihlêla ge e le banna, ka gobane banna ba o tlana ka mphathong, ba e thuta go phema le go bôna gore yêna motho yola o swanetše go motia kae.

Mphathô o mongwe le o mongwe o na le(gwaše) kgoši, le ba we ba latelago gwaše. Byalo ka mphathô wa Matuba gwaše ya bôna ke Mokaile, ba we ba molatelago ke Mabyale le Phašuku. Mphathong wa Mangana gwaše ke Maboi, mphathong wa Manala gwaše ke Sepale, Mphathong wa Makgau gwaše ke Nkwane, Mphathong wa Magasa gwaše ke Pae, Mphathong wa Madikwa gwaše ke Matšhubeng.

155

Ke di hlôphahlôpha ka baka la mephathô ya bôna. Sehlôpha se sengwe le se sengwe se laola ke kgoši ya sôna ga môgô le bakgomana ba sona fêla ka moka ga bona molaudi yo mogolo ke wa mphathô wa Matuba. Pele ga gore bae ntweng kgoši e swanetše go laolêla marumy a bahlabani le go bona gore na lešaba la gagwe le ka se ke laya la fela le dihlare tša go tšhireletša lešaba la gagwe le yowe a swanetšego go faka marumy.

Ntwâ ya Matshipi kowa Moletše e be e memilwe ke ba Magakala, byalo kgoši Mohlabe a re ge a laolêla go tšwa ga lešaba la gagwe ditaola tša gana, tša šupa gore lešaba lo fela. Ke ge kgoši e le Mphuphe, a foka marumy a bona a sa thaba ge a feditše ya ba kgadi

156

e letša mphulukwane e re sepelang Maroba. Ke moka ba tloga ba ya ba kopana le ba Makhutšwi, kgoši ya Makhutšwi ya re go ya gona le a ya fela lo fela, Mohlabe a re le nna ke bone byalo. Ba ya ba gahlana le ba Magakala ga sebela ba Makhutšwi ba e kana ka gore ke bona Maripatheko. Mowe ntweng ya Matshipi lešaba le ile la fela, gae gwa boya marašana. Ngwana wa kgoši yowe e swanetšego go tlabana kgoši o swanetše go ya ntweng, mo a sae ke mo a šetše a le setulong. Byalo bakgalabye ba bagolo ba šala ba leta kgoši gae, ba lebeletše sewe se tla šalago sehloga.

Kgoši e le Molopa badimo le moreku.

Kgoši e hlōkomela kudu lefase, ge pula e sane, ke gore kōmélélō wa lefase. Kgoši e ntšha peu, byalo batho ba lema, pula ya se ke yana, ba swanetše go ya ga morena golléla gona. Kgoši e na le matepa, ge motho a no boléla fela ka molomo a diri selo, ba re mahlong ga tau re a ka le bone, ke gore motho o swanetše go ntšha kgomo ya go loba pula.

157

Kgomo ka e tee e rwala ngwaga ka moka, ke gore ka ntle le go loba, kgoši a e na taba, e na le taba ge ba ntšhitše selo sewe a swanetšego go bega badimo ka sona, ge a e ya go tswarella manaka a pula. Ge motho a ka re a lubile pula ya se ke yana, molubi a ka se ke a hwetšana kgomo, ka gobane sa tsena ka gano ga tau a setšwe. Yēna kgoši o tla leka ka matla gore molato keng.

Ge go thathafile kudu, morena o swanetše go bitša pitšo gore banna ba kgobakane ke moka a ba botše gore lefase le a nkimela ke re ke a šoma le a ntšhita, byalo a ke tsebe gore molato keng, ka go rialo mowe ke nyaka gore le thuše ka go botšiša bana ba lena, ka gobane ba bangwe ba tšhekga kudu, ba ntšha dimpa ba lahla.

Byalo le bona ba tla thuša kgoši ka go botšišetša ditaba tša mohuta o^owe ga bakgekolo, a ba di botšiši ka phatlalatša ke ditaba tša sephiri, ge ba di hwetšane le bona ba swanetše go di boléla ka sephiri, byalo ba mošate baé ba foke mowe ba tšo lahlogo dilō tšewe, batswadi ba mosetsana ba swanetše go ntšha pudi ya

158

pipa molomo. Ba dirêla gore ba se ke ba phatlalatša taba ya ngwana wa bôna.

Tladi ge ile ya tia motse goba ya tia sehlare sa tšhemong ba swanetše go tsibiša ba mošate, ke moka ba mošate ba ntšhe mphokô ba yo foka motse goba tšhemo, mong wa motse goba tšhemo a kgone a tsena ka tšhemong. Mong wa tšhemo goba motse o swanetše go ntšha pudi ya go hlapiša mo fuki diatla. Ke yôna medirô ya kgoši ya go lebella lefase.

Byalo ge ba fokile mowe mosadi wa go phuma mpa, kgoši e tla re ge e swarêla manaka a pula ke moka pula yana. Pelo ya mulubi e tla thaba, ngwaga o we ga gona motho yo a ka mokonago byalwa.

159

Ge go belaêla badimo, ditaola di swanetše go bolêla, le go hlaloša sewe badimo ba se be laêlago, ke moka kgoši e ntšhe kgomo ya yôna yo hlaba e bege badimo. Kgomo e we ba e hlaba gôna badimong ke moka batho ba kgobakana baja, nama ya yôna a ba tšhele letswai, ka baka la gore ke nama ya badimo. Ge ba feditše goja marapô le mokgopa ba bea godimo ga lebitla, byalo ba ba tlemella ditsiba matsôgong a bôna, ka letsôgong la senna ge e ke go belaêla badimo ba senna, ge e le badimo ba sesadi ke letsôgô la sesadi.

END 806